

Jul i Nord-Odal

2009

Innhold

Nobelprisvinneren med røtter i Nord-Odal	4
Reisebrev fra «skogsmatros» i Sør-Persiahavet	8
Juledansen på Tjernsli	15
Spørsmåla, far	19
Butikker i Fjeld gjennom tidene	20
Valg	24
Minner fra livet i Sandsætra i 1970-åra	25
Sang til Sand Ungdomslag	29
Ny bok til jul: «Der var ei sæter»	30
Et 100-årsminne	31
Dr. Ansteensen og Evjebakken	33
– Denna Ibsen var en «grættstælp»	38
Fjell skole 1952	41
Oktobersang	42
Tegn i tiden	42
Max Manus på elgjakt i Knapper	45
Årets idrettsprofil: Mona Ringkilen	49
Den gamle smia i Nordliløkken	53
Tilbakeblikk på året vi har lagt bak oss – 2009	54
Vise til mor	59
Ei sannferdig historie fra Nord-Odal	60
Tom Vik fikk dialektpris	60
Gris-slaktning på Skoga	61
Noen små trekk fra kristelig virksomhet i Nord-Odal	62
Da freden kom	73
Olas bilder	75
«Høiagtede glædesspredere»	76

Jul i Nord-Odal»

Utgivere: IL Mogutten, Odal Slektshistorielag og Sand IF

Sats og layout: Gunnar Nygård

Trykk: Flisa Trykkeri

Forsideillustrasjon: Jon Utheim

I redaksjonen:

Steinar Bjørnstad, Hans Haagenrud, Gunnar Nygård, Bengt Ringvold,
Ola Erik Tangen og Ingegerd Tronbøl

Et lite jubileum

«Jul i Nord-Odal» – 20. årgang

Før jul 1990 ble 1. årgang av «Jul i Nord-Odal» utgitt. Redaksjonen skrev den gangen bl.a.:

Kjære leser! Hermed foreligger «Jul i Nord-Odal» – 1. årgang. Dette er et julehefte som inneholder historisk og til dels aktuelt stoff fra vår kjære bygd. Vi håper og tror at dette vil være av interesse for alle, både de som bor i kommunen, og de som er utflyttet. Gjennom dette bladet vil du nå ved disse juletidene få anledning til å mimre og nikke gjenkjennende til bilder og stoff. «Jul i Nord-Odal» vil bli årets lille julegave til venner og bekjente. Kjenner du noen utflyttede nordodølinger som du vil sende en liten hilsen til, håper vi at du velger dette heftet. I all beskjedenhet tror vi at det vil interessere mange.

Den som skrev dette, var ikke beskjeden, men når det er sagt, så har tiden vist at juleheftet er blitt godt mottatt, noe redaksjonen takker og bukker for. Dette hadde selvfølgelig ikke vært mulig uten dere lesere, annonsører og bidragsytere.

Vi har årlig solgt mellom 1500-1600 eksemplarer. Annonsørene stiller opp år etter år og støtter «vår sak», sjøl om reklameverdien ikke så veldig stor. Det beste av alt er at vi slipper å tigge annonsene, de kommer «rekende på ei fjøl». Takk også til de som hjelper oss med å selge heftet. Mens vi holder på å takke, må vi ikke glemme våre bidragsytere. Redaksjonen mottar årlig stoff fra mennesker med tilknytning til Nord-Odal. Arbeidet med «Jul i Nord-Odal» er derfor bare positivt. Det er ingen frase, men en realitet.

I 1990-års utgaven skrev redaksjonen: *Bli «Jul i Nord-Odal» godt mottatt, setter vi i gang arbeidet med 2. årgang i januar 1991.* I årets utgave skriver vi: Vi gir oss ikke med dette. Hvis interessen og støtten fortsetter slik som den har vært fram til i dag, holder vi på så lenge vi er «på sulom».

Redaksjonen vil med dette ønske dere alle en God Jul og et Godt Nyttår.

Steinar, Hans, Gunnar, Bengt, Ola og Ingegerd.

Nobelprisvinneren med røtter i Nord-Odal

Kong Carl XVI Gustaf overrakte i desember 1987 nobelprisen i kjemi til to amerikanere og en franskmann. De fikk prisen «for sin utvikling og anvendelse av molekyler med strukturspesifikk interaksjon av høy selektivitet». Verken overrekkelsen eller begrunnelsen vakte særlig oppsikt i Norge, selv om den ene amerikanderen hadde et norsk klingende navn; Charles J. Pedersen.

For mange år siden kom Asgeir Østli over et lite mysterium da han laget en oversikt over utvandrere fra Nord-Odal. På 1880-tallet ble en nordmann registrert som utvandret til Korea. Han het Brede Pedersen og skulle være fra Nord-Odal. Til tross for omfattende leting i arkiver og forespørsler til misjonsselskap var det ikke mulig å finne ut noe mer.

Tidligere i år kom løsningen. Da jeg som Asgeir Østlis stedfortreder holdt et foredrag om utvandringen fra Nord-Odal på Odal Slektshistorielags seminar, nevnte jeg denne «gåten». Samme kveld ringte telefonen. En av tilhørerne på seminaret, Dag Hunstad, hadde sjekket navnet Brede Pedersen på Internett, og en spennende historie kunne avsløres. Brede var faren til nobelprisvinneren i kjemi, Charles Pedersen.

Den 14. mars 1865 ble det født en gutt på husmannsplassen Tullerud under Krattebøl i Sand. Gutten ble

døpt i Sand kirke 7. mai og fikk navnet Brede. Han var sønn av Marthe Eriksdatter Mellomhagen og Per Jonsen Krattebøl. Marthe, som var 37 år gammel og Per, som var 64, hadde giftet seg i mai 1861 etter at de hadde fått sønnen Julius i januar samme år. Marthe hadde tidligere vært gift med Ole Olsen Berg og hadde sammen med ham sønnen Erik, født i 1854. Om Bredes barndom og ungdom vet vi lite. Faren døde i 1874, da Brede var bare ni år gammel.

Da Charles Pedersen holdt sitt nobelforedrag i Stockholm 8. desember 1987, fortalte han litt om sin og familiens bakgrunn.

Brede skal tidlig ha lært smed-faget, og etter en uoverensstemmelse med sin eldre bror dro han til Kristiania. Her fikk han arbeid på Akers Mekaniske Verksted, som bygget dampskip. Han steg raskt i gradene og ble etter hvert skipsmaskinist og såkalt garanti-ingeniør. Han fikk være med ut som representant for skipsverftet når skipene skulle prøveseiles. På en slik seilas kom skipet til Odessa ved Svartehavet. Her var det meningen at Brede skulle mønstre av og ta tog tilbake til Oslo. Men rederiet var misfornøyd med sin egen maskinist og spurte om Brede ville mønstre på videre. Han aksepterte tilbudet og ble med videre til Shanghai. Her ble skipet solgt til den koreanske tollflåten, som ble administrert av britiske myndigheter. Brede ble sammen med

Brede Pedersen på et passfoto fra 1928.

Charles J. Pedersen i april 1987.

skipets norske kaptein, Gundersen, med skipet under sitt nye flagg.

Senere ble skipet solgt videre til amerikaneren David W. Dessler, som bodde i Chemulpo i Korea. Han bygget opp en større flåte og kjøpte flere skip i Finland. De to nordmennene reiste flere ganger med den transsibirske jernbanen til Finland. Etter å ha inspisert og godkjent skipene der, seilte de dem via Suez-kanalen til Korea.

I Korea traff Brede ei japansk jente, Takino Yasui. Hun var født i 1874. Familien hennes drev med handel og hadde spesialisert seg på soyabønner og silkeormer fra Korea. Brede og Takino giftet seg i 1893. De fikk barna John i 1894, Astrid Madelein i 1899 og Charles i 1904. Charles ble født i havnebyen Pusan den 3. oktober. John ble sjuk og døde samme året – mens

Brede var ute til sjøs. Han bestemte seg da for å gå i land.

Brede fikk jobb som ingeniør ved de amerikanske gullgruvene i Unsan, som ligger i nordvest i dagens Nord-Korea. Til dette gruvesamfunnet, som var «amerikanisert», flyttet Brede med familien.

I sitt nobelforedrag forteller Charles at det var i forbindelse med utvinningsen av gull, og bruk av blant annet blåsyre, at hans interesse for kjemi ble vekket. Da han var åtte år gammel, ble han sendt til en klosteskole i Nagasaki i Japan, og to år senere flyttet han sammen med moren til Yokohama hvor han begynte på en katolsk skole. Her fikk han sin første innføring i kjemi som fag.

Da han skulle velge høyere utdanning, var han ikke i tvil. Siden han hadde bodd i et «amerikansk» miljø,

Charles J. Pedersen mottar nobelprisen av kong Carl XVI Gustaf.

ville han til USA. Han fikk studieplass ved universitetet i Dayton, Ohio. Han utmerket seg ikke bare faglig; han var også god i tennis og friidrett. Han ble også hedret med en gullmedalje for

flott oppførsel. Senere fortsatte han studiene ved Massachusetts Institute of Technology.

I 1927 fikk han jobb ved et av forskningslaboratoriene til Du Pont, som

både var og er et av verdens aller største selskaper innen kjemikalie-industrien. Selskapet har blant annet stått sentralt i utviklingen av stoffer som nylon, teflon, kevlar og freongass, og Charles deltok i forskningen rundt flere av disse. Charles ble i Du Ponts forskningslaboratorier hele sitt yrkesaktive liv, til sammen 42 år.

I godt voksen alder, 43 år gammel, giftet Charles seg med Susan Ault. De fikk ingen barn.

Forskningsarbeidet han fikk nobelprisen for ble publisert i 1967. Da han fikk nobelprisen 20 år senere, var han 83 år gammel og rammet av en kreftsykdom. For at han skulle klare å reise til Stockholm, stilte Du Pont-konsernet et privat jetfly til disposisjon for Charles, slektninger og venner.

Charles J. Pedersen døde 26. oktober 1989 og ble begravet på sitt hjemsted, Salem County, New Jersey.

Hans far, Brede, døde 30. januar 1932 i Pukchin, Korea, og hans mor, Takino døde 31. mai 1950 i Fukuoka, Japan. De har ingen direkte etterkommere, siden heller ikke Charles' søster Astrid fikk barn. Hun døde i Philadelphia, USA i 1964.

Om Bredes eldre bror Julius, foreligger det ingen opplysninger utover at også han skal ha flyttet til Kristiania. Deres halvbror, Erik Olsen ble husmann i Fallet, like ved Tullerud. Han giftet seg i 1875 med Karen Hansdatter fra Kvernstua under Lutne. De har ei stor etterslekt i Nord-Odal.

Kilder:

Kungliga Vetenskapsakademien, Stockholm

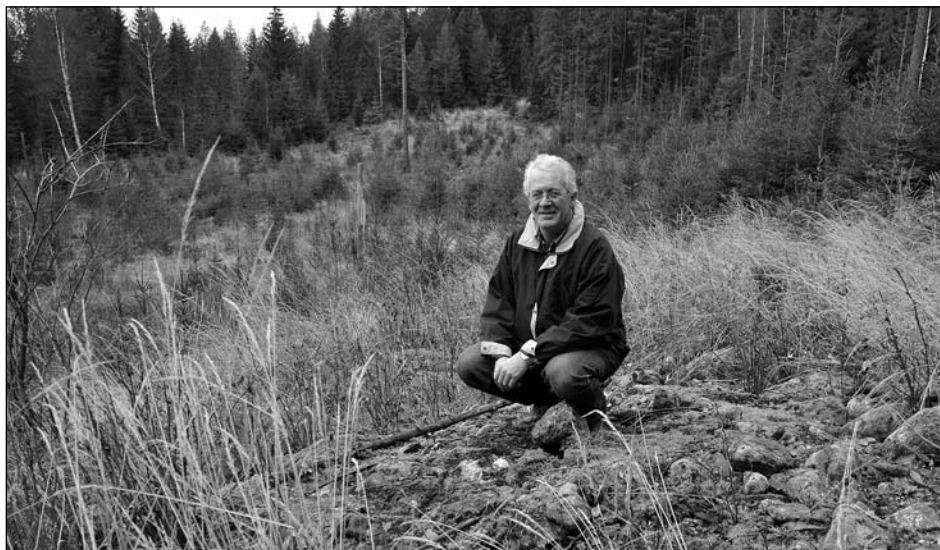
Nobelstiftelsen, Stockholm

Richard Cleavelands slektsarkiv, USA

Wikipedia

Odd Rudshaugs slektsarkiv

Asgeir Østli

Plassen Tullerud lå rett øst for Krattebølsdalen. I dag er det lite igjen av plassen. Her er Odd Vang fotografert på et sted der huset kan ha ligget. Odds bestefar, Olaf Eriksen Fallet, var søskenbarn med Charles J. Pedersen.

Reisebrev fra «skogsmatros»

De fleste som kjenner meg – eller tror de gjør det, er vel fortsatt av den oppfatning at jeg, som en av de siste av en sjelden, utdøende rase, fortsatt vasser rundt i løssnø til livet og begjærlig suger meg på nærmeste granlegg med Johnsered'n. Dette er vel til tider riktig. Siden jeg ikke kan forestille meg noe bedre arbeid her i verden enn å hogge tømmer, prøver jeg fortsatt å holde gamle kunster noen lunde ved like hver gang anledningen byr seg.

Mange tilfældigheter har imidlertid ført til at jeg de siste årene har vært ansatt i et spesialfirma som driver med ferdigstilte og service av olje- og gassanlegg verden over.

Det hele begynte med et oppdrag for firmaet IKM Testing AS på Snøhvitalegget i Hammerfest. Oppdraget ble imidlertid til halvannet år på Melkøya, og jeg ble etter hvert ansatt i firmaet.

Etter Hammerfest ble det arbeidsoppdrag på forskjellige installasjoner i Nordsjøen, inntil jeg i mars forrige år ble spurt om jeg hadde muligheter for å delta i South Pars-prosjektet i Iran.

Som alltid med lopper i blodet og snill og forståelsesfull kone, klarte jeg selvfølgelig ikke takke nei til dette...

South Pars (Sør-Persia) Gasfield lig-

ger ute i Den Persiske Golf, og Iran og Qatar har størst sokkelrettigheter. Gassfeltet er enormt og ligger som et sandsteinsreservoar på forholdsvis grunt vann under sentrale deler av Gulfen. For å gi et lite perspektiv på dimensjonene, kan jeg nevne Trollfeltet i Nordsjøen, som er Norges største. De fleste har vel gjennom media hørt om Stockman-feltet nord for Sibir. Dette skal være ca. 10 ganger større enn Trollfeltet. South Pars er mer enn 10 ganger større enn dette og er verdens desidert største, kjente gassfelt.

IKM Testing er engasjert til prosjektet gjennom Statoil, som er sentrale og avgjørende i utbyggingen. Sammen med det iranske statlige oljeselskapet IOGC innehar Statoil ca. 1/3 av andelen i prosjektet.

Jeg reiste ned hit første turen i april 2008. Vi arbeider 4 uker, 7 dager i uka fra 12 til 16 timer daglig, og det går med et par dager til reise i hver ende av turen, slik at det blir fire og ei halv uke på jobb og tre og ei halv uke hjemme. Reisa går via en eller annen europeisk storflyplass, som oftest Amsterdam, og derfra til Dubai i De Arabiske Emirater. Derfra tar vi fly til Kish Island, ei iransk øy ute i Gulfen ikke så langt fra Hormusstredet. Her må det ordnes med visum osv. Dette er et kapittel for seg, og reglene blir forandret for hver gang vi er der.

På Kish Island blir vi innlosjert på Flamingo Hotel som sikkert etter

Harald på sin arbeidsplass i Persia-gulven.

iransk standard er veldig bra, men det blir ikke mye bar- og nattklubbesøk her.

Kish Island har derimot utrolig fine badestrender og krystallklart vann som innbyr til snorkling og dykking. Her trenger du ikke engst deg for å bli trampet ned av tyske turister på utkikk etter en nudiststrand. Damene bader som seg hør og bør i full burkamundur. Problemet sommerstid er vel heller at vanntemperaturen er så høy at det nesten kjennes ubehagelig både under og over vann.

Men jeg har benyttet enhver anledning på reisene til å få meg en snorkletur ute på korallrevene.

Fra Kish går ferden videre ut til anlegget med båt. «Stanford Swan»

skal visstnok være en hurtigbåt, men minner mer om en snøplog som skyver vannet foran seg. Ferden tar 6-7 timer. Noen ganger blir det transport med en eller annen supplybåt. Dette tar omkring 16 timer.

Ute på anlegget har vi hatt flere boenheter. De første turene ble det innleid en avdanket rørleggingslekter som fungerte som boligkvarter. De som har forestillinger om, eller har hørt om hvordan det er å være på oljeplattformer i Nordsjøen må glemme alt det. Her ble vi innlosjert på 6-manns rom uten rene sengeklær og med elendige sanitærforhold. En må bare innstille seg på at det meste av verden faktisk ikke er slik vi er vant til og opplært til at den skal

Sankthansfeiring med langbord på plattformen.

være. Men det finnes mat og drikke, så vi hverken behøver å være sultne eller tørste. Messetjenesten utføres av indere eller filippinere, men det tar litt tid å venne seg til maten. Det jeg savner mest er skikkelig brødmat – dette er helt ukjent.

Seinere ble boliglekteren byttet ut med en nyere, men like trang og elendig sak med det klingende navnet: Super Barge. Her er det til og med et eget lite treningsrom!

Gassmodulene SPD 7, 8 og 9 er bygget i storbyen Busher litt lenger opp langs kysten. Her har også flere fra vårt firma vært i arbeidsperioder for å klargjøre så mye som mulig før sleping ut på feltet.

Da jeg kom ut i april forrige år, var arbeidet med den første riggen godt i gang. Etter ei ukes «tilvenning» ble jeg satt til å lede arbeidet for 10 iranere med diverse monteringer og utskiftninger.

Dette bød selvfølgelig på atskillige utfordringer, ikke minst språkmes-sig, men vi fikk det meste til å gli etter hvert, og det blir som oftest flest hyggelige bekjentskap. En del vil selvfølgelig ha inngrodd motvilje mot å bli ledet av noen fra Vesten, og dette må vi hele tiden ha med i beregningene.

Jeg valgte stort sett å dele mannska-pet i to og to for å oppnå en smule effektivitet. Dette førte selvfølgelig til mye løping hit og dit for meg for å holde kontroll med at karene utførte det de skulle på rett måte. Likeledes er det svært liten tradisjon for å tenke effektivt og desto større tradisjoner for unnasluntring og sabotasje. Det siste har vi mange ganger oppdaget, heldigvis, blant annet under video-inspeksjoner og ved kontroll av pak-ninger. Fremmedlegemer er bevisst etterlatt inne i rør, og pakningsspor er forsøkt skadet osv.

Skogsmatros i solnedgang.

Før ventilene på sjøbunnen kan åpnes for å slippe gass og olje inn på anlegget, er det siste som blir foretatt en trykktest med nitrogen av oss. Her snakker vi om gasser med svært høyt trykk og volum, og anleggene blir da stengt av for alle andre enn oss som utfører testinga. Vi finner da bestandig store og små lekkasjer som må utbedres før ny test kan tas osv. Sluttresultatet må alltid være 100%.

Vi har etter godt samarbeid med Statoil klart å ferdigstille to av plattformene, og den tredje er godt på veg. De to ferdige plattformene – SPD7 og 9 – går så det suser i rørene og har en enorm produksjon sammenlignet med anlegg på samme størrelse i Nordsjøen. Gassen og lettolja (kondensat) blir ilandført i rør til Azaluja, en fabrikkby inne på fastlandet. Her går det store rørledninger videre til blant annet Teheran. Storbyen Teheran med 12-15 millioner innbyggere er den største forbrukeren av naturgass fra SPD-plattformene.

Mye går også, så rart det enn må høres, til injeksjonsgass på de store oljefeltene på land. Det vil si at gass pumpes ned i reservoarene for å øke trykket og drive ut mer olje.

Kondensatet separeres ifra, skipes ut og er Statoils utbytte av prosjektet.

Etter hvert som vi blir ferdige med den siste plattformen, vil det bli stadig mindre behov for vår arbeidskraft, og de fleste fra IKM blir satt på prosjekter andre steder.

En håndfull av oss er imidlertid overført på en service-styrke for de plattformene som er i drift. Her vil det til stadighet være behov for vedlikehold og reparasjoner. Inntil iranerne mener

de kan klare dette sjøl, vil vi sammen med nøkkelpersonell fra Statoil sørge for at millionene strømmer inn til de høye herrer i Teheran. Tidsperspektiv utover noen måneder er mulig, men helt umulig å garantere.

Vi som nå er i driftsavdelingen bor om bord på en norskeid supplybåt og pendler mellom plattformene etter behov.

Alt mannskap er filippinsk, nepalesisk og øst-europeisk. Betjeningen av kontrollrommene på hver plattform utføres av seks indere og iranere. Disse bor der permanent i 14-dagersperioder.

Når dette skrives er datoen 18.juli. Persiabukta ligger midt i ei gedigen sandkasse nær ekvator og er følgelig et av de varmeste steder du kan oppholde deg på kloden. Temperaturer over 40 grader er ingen uvanlighet, og natterstid er det ofte godt over 30 med en utrolig luftfuktighet. Temperaturen sliter både fysisk og psykisk. Alle har vi vel tatt badstu – da gjerne med både 80 og 90 graders varme. 40-50 grader høres ikke så mye ut. Neste gang du vil ta badstu skal du sette den på bare 40 grader, ta på deg kjeledress, vernesko, hjelm, hansker og briller og gå step-ups på benkene i en halv time. Garantert både virkningsfullt og energibesparende. Da gjelder det å fokusere på positive ting.

Dyrelivet i havet er fantastisk. Dette er ennå ikke ødelagt, blant annet på grunn av forbud mot trålfiske og store fiskebåter. Plattformbeina fungerer på en måte som kunstige korallrev etter en tid i sjøen, og store fiskemengder samles iblant rundt disse. Vi har

flere ganger hatt besøk av enorme hvalhaier, og det å stå på få meters avstand fra slike fantastiske skapninger er fantastisk. Delfinflokker og en og annen kjempeskilpadde dukker også opp i blant.

Jeg fant fort ut at jeg måtte prøve muligheten for å fiske med stang, og solid havfiskesett ble anskaffet. Det å prøve kreftene på solid kingfish, barrakuda og tunfisk er noe annet enn å fiske «tusenbrødre» i Storsjøen, sjøl om det på mange måter kan være like moro.

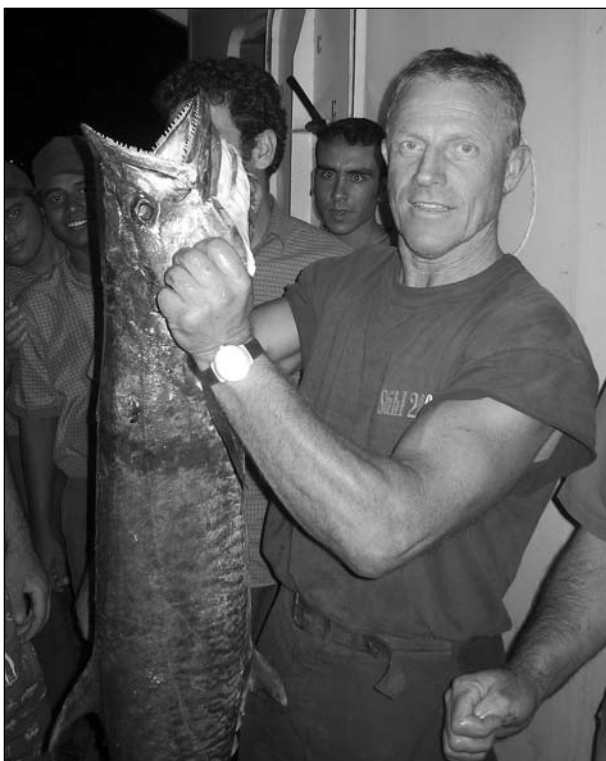
Pr. dags dato er vel framtida for både oss i IKM og Statoil forholdsvis

usikker med hensyn til South Pars-prosjektet. Den politiske situasjonen i Iran er jo for tiden temmelig ustabil...

IKM Testing har prosjekter på gang blant annet i Sør-Korea og forbereder også Khasakstan- og Brasil-prosjekt, så vi får se hva det blir til framover.

Uansett er det utrolig godt når arbeidsperioden er over og en setter kursen mot hjemlige trakter.

Slik jeg ser det, kan ingen ting i verden måle seg med å komme hjem, få på seg fjellstøvler eller ski og dra til fjells med fiskestang eller hagle og kaffekjele.

*Omtrent som ei gjedde
i Storsjøen...*

Juledansen på Tjernsli

Det var snart jul. Om få dager ville malmklokka i Jugramo kirke kime utover grenda omkring Storsjøens nordre breidd. Klangen ville bevve og dirre i værdraget langt innover – kanskje helt inn i ødemarka, der villdyr ville stanse mellom snøtunge trær og lytte forundret mot vætrekket innover fra dalen.

Klokka ved Jugramo var lita, men likevel var ho sølvrein og klar i sangen.

I eldhuset på Rud stod Solfrid Embretsdotter og bakte flattbrød. Ho var fra en plass lenger nord i grenda, men var ofte her på Rud og hjalp kona når noe særstod på. Solfrid var 20 vintre gammal. Ei ferm og sterk jente, og godt likt av alle. Ho hadde lyseblå øyne under mørke bryn, og unna det hvite skautet stakk svarte hår fram. Med øvede hender trinset ho brødmat, kjevlet det ut, rullet på brødstikka og rullet av igjen på takka. Letthendt og ledig.

Elden spratt og spraket velvillig i tørrgranskiene under takka, og brødhaugen ble større og større. Nå og da sang Solfrid Embretsdotter innimellom, for ho gledet seg så over all måte til jul. Mye mer nå enn ho hadde gjort på mange år. Kanskje ikke siden ho var lita småjente, og mor hennes levde. Det var lenge siden nå. Men ho mintes henne så godt. Ho hadde hatt så snill og god ei mor. Men så kom sotta og tok henne. En bror hadde ho

også hatt, men han gikk med under fløting i Tanåa den våren Solfrid fylte tolv år. Nå var det bare faren og henne igjen på plassen, og han tok til å bli gammel og mye skrall.

Det var snart jul ja, og til jul skulle han komme heim. Det hadde han lovet henne da han dro østover til Solør ved Mikelsmesse i høst – Anders Torsen, som hadde vært kjæresten hennes siden jonsokdansen på Moneset. De hadde vært mye sammen utover sommeren. Ho måtte minnes disige netter, da duggen lå som perler over gras og lyng, og det suste så lint og rart i duftende løv i liene og langs vassfar. Netter da himmelen tok til å gløde som blod og varme over Tanaberget, mest som straks etter solnedgangens rødme glei bort der vest over Granberget. I slike netter hadde de lagt framtidspanene sine de to.

Nå var sommeren for lengst borte, og vinteren nærmet seg snart sitt høgeste. Kald og trist, med djupsnø og mange beksvarte netter. Og så hadde ho følt seg så ensom siden Anders fôr. Skjønt det hadde ho ikke behøvd å være, for det var nok av gutter, både fattige og rike, onge og gamle, som hang etter Solfrid Embretsdotter. Men kroken hadde vært på døra så vel lørdagskvelden som alle andre kvelder. Lite hadde det nyttet å prøve seg for dem alle.

Den som vel hadde gjort de fleste forsøkene, var nok odelsgutten på Storseth – han Per Tostensen. Han hadde både lokket og truet, ja til og

Av Tormod Bekken

Novellen er skrevet i 1947

med lovt å slå Anders fordervet, om ho ikke åpnet. Men kroken ble sittende der den satt. Og det visste ho, at det bare var en den ble løftet av for. Bare en eneste i hele verden. Nå var det snart jul, og han skulle komme.

Om kvelden, tredjedags jul, var det etter gammel skikk i dalen, dans på Tjernsli, en skogsheim øst for bygda. Det hadde vært klarvær siden lille julaften, og kulda var blitt strengere og strengere. Nå tredjedagskvelden var det gnistrende kaldt, med fullmåne og myriader av tindrende stjerner over den grønneblå himmelkuppelen. Det smalt som iltre børseskudd i skigard og husvegg, og dundret som tordenvær i isen sør på Storsjøen. Rimet lå tykt og grått over grønne glassruter, og peiselden loget høgt. Fra gråsteinspipene kvarv røyken lys og lett opp i måneskinnet og la seg som slør over grenda.

Men oppover vegen til Tjernsli drog folk i flokk og følge, eller enkeltvis. Mest ungdom, men også en og annen eldre iblant. Det gnisset og knirket i telne skosåler mot frossen snø, og månen laget lange, blågrå skygger over snøen. Gnellende jentelatter og grove karsmål hørtes vidt utover i den stille, klare kvelden.

Det brant høg tyrivarme på peisen i bjelkestua på Tjernsli, og talglysene blafret og oste langs veggene, da par om par svingte seg i dansen. Framme på hoggestabben satt gamle Jo Tjernsli sjøl og spilte. Han var framleis blant dalens fremste spillemenn, selv om han drog over de søtti. Nå satt han nettopp og spilte «Valdreselven». Det dundret og trampet av frosne skosåler mot det isete golvet, og mannehui og

jentehvin lød om hverandre ut gjennom den halvåpne døra, når noen gikk ut og inn for å lufte seg eller ta en dram. For dram manglet det ikke på julas første dans.

Noen tok allerede på å bli fulle, og blant dem var Per Tostensen. Flere ganger hadde han vært frampå og danset, ja, forsøkt bjelken og, men det var høgt under loftet i stua på Tjernsli, og det var ikke hver og en som greide bjelken der. Men så en vel etter, hadde den midterste et arr etter hæljern i den røykbrune veden. Det var gamle Jo Tjernsli sjøl som hadde satt det der en tredjedagskveld han kom i krangel med ei slåsbikkje langt sør fra dalen. Det hadde snart gått femti julekvelder siden det nå.

Jo Tjernsli så opp hver gang Per Tostensen spratt til, og det gled lik som et svakt smil over der skjeggete ansiktet, da han på ny snudde og spilte videre. Å nei, Per greide nok ikke bjelken her på Tjernsli, var det så likt seg det. Nei, det var nok bare en av kara her i kveld som kunne være god for det nå da han sjøl var for gammel. Han var av samme slekta han og, søstersønnen, han Anders Torsen. Men han Anders fant vel ikke engang på å prøve, om det ikke ble nødvendig da. Men kunne aldri vite. Han visste at Per Tostensen var så litt av en kranglefant, og bar synlig hat til Anders. Ja, det var vel for henne Solfrid Embretsdotters skuld det. Han Per hadde nok et godt øye til henne, så vidt en kunne forstå. Men ho hadde bare danset med Anders, og det var tydelig å se at ho unngikk den andre mest mulig.

Å – hadde han vært femti år yn-

gre. Ingen skulle da ha stått for Jo Tjernsli, om det hadde kommet til krangel. Huff, som han hadde danset, slåss og syndet i sin tid. Og Gamle Jo Tjernsli tok til å drømme seg tilbake i tia, mens springaren fosset og spratt fra felestrengene. Ingen hadde trådt springaren som han, og gjeveste spillemann hadde han vært i hele dalen. Gift hadde han vært, med dugeligste kvinnfolket som i Odalen fantes. Men ho var død for mange år siden. Å ja, ho var for god til å leve i denne syndefulle og vonde verden, ho Ellen.

Han Anders ja, det skulle være moro å få spille i bryllupet hans Anders – og hennes Solfrid. Å hu og hei, som han skulle spille da. Om det bare kunne times ham å få leva opp til det. Andres var gutten sin det, som ikke skvatt og var skuggredd. Ikke sto han fast heller. I høst da det ikke fantes arbeid å få i Odalen, strauk han over til Solør, og penger hadde han nok tjent, så dugelig arbeidskar som han var. Synd var det på gutten, alene som han sto her i verden. Han unte ham godt å få ei så ferm og flink jente som Solfrid Embretsdotter til kjerring.

Det ramlet et par overende på det isete golvet borte ved døra. Jo Tjernsli kom til seg sjøl igjen, og lot springaren slutte med et par lette strøk over kvinten. Johannes Olufsen, en ungkar i førtiårene, kom framtil og drog flaska opp av lommen. Holdt den opp mot eldskjæret, skakket på den og glåmte.

– Ja, gledelig jul da, Jo, og skål! Han rakte flaska fram.

– Å takk, i like måte, Johannes. Skål! Jo Tjernsli drakk.

– Heee, hurm, detta var gøtt drek-

ke.

– Itte aller verst, ta en tel gutt.

– Å, det blir full for mie å ta dette, men jadden var'e gøtt.

Jo svelget et par ganger, og harket på ny.

– Du trøtter det nukk, du er skjære ondommen ennå du. Bære ta en tel!

– Å, je er full skrall ongdorm snart je nå. Men gøtt var'e, så je trur je frester en liten en tel da – he, he.

Johannes Olufsen fikk øye på Anders Torsen og vinket ham borttil.

– Skal du ikke skåle me mæ og morbror din da, Anders? He, he, ta dæ en dram gutt, og gledelig jul!

Johannes var halvfull og snakkesalig nå.

– Gledelig jul, Johannes! Gledelig jul, morbror.

Anders drakk og ville rekke flaska tilbake, men Johannes vinket ham av.

– Ein i are beinet au gutt, og to i hugue, je liker døkk kara.

Et par karer til kom bortåt. Begge drog flaska opp og bød på dram, mens praten gikk lystig.

Folk skjønnte at det nå ble ei pause i dansen, og somme nyttet høvet til å slå av en prat med venn og kjenning, mens andre drog ut for å «se på været» eller få frisk luft.

Solfrid Embretsdotter og venninnen Ellen Kirstin gikk også ut. På dørhella ble de stående litt og se utover den snøtonge skogen, hvor månelysen la ei bleik og rar tone over toppene. Da kom to karer sjanglende borttil. Det var Per Tostensen og Ivar Sørensen.

– Jasså, jenten er ute og lufter sæ. Per snakket til Solfrid.

– Jaha! Ho snudde seg uinteressert i fra.

– He, he, og nå skær vi ha øss en klem! Per tok etter Solfrid, men ho smatt unna.

– Å ja, jaha visst ja, ho er stor på det. Je er før simpel åt'a je, men fattigradden er god nuk! Den dritgutten, men je skær...

Da gikk jentene inn igjen. Men Per og Ivar gikk bakom vedskålen og tok seg en drøy støyt.

– Ja nå går vi inn og danser. Ivar bøyde seg og stakk flaska i snøfonna.

– Ja visst gjær vi det, og nå skær je danse me a Solfrid.

Per grep Ivar i akslene og rystet.

– Å vil a itte være me, så tar je a me makt! Ja så gjær je dø, la han til.

Da tok fela til å synge opp igjen der inne i bjelkestua, og de sjanglet inn.

Solfrid og Anders var allerede på golvet, og Per fikk med seg ei jente fra vestgrenda og danset utpå. Hele tiden holdt han seg kloss inntil Anders og Solfrid. Et par ganger forsøkte han å spenne bein for Anders, men denne var hele tiden på vakt, gjorde et hopp, og sto på beina. Men det var tydelig å se at sinnet tok ham. Drammene gjorde vel også sitt, og han tok til å huke og sprette, mens Solfrid fulgte lett og mjuk, som var ho bare en skygge. Da med ett hauket Per Tostensen vilt og kaldt:

– Hei gutt! Hei Anders Torsen! Nei vil du slåss, din elendige drittgutt!

Han slapp jenta, slengte til og spratt etter bjelken, men traff ikke. Jenta smaug forskremt unna, og Per Tostensen danset videre alene. Anders Torsen svarte ikke, men hvirvlet

villere og villere rundt, med Solfrid Embretsdotter ved hånden. Plutselig slo Per etter ham, men traff ikke. Da taug fela brått, og gamle Jo Tjernsli reiste seg fra hoggestabben.

– Nå Per, får du fara sta som folk, helles får du gå ut! Før det får da være ei lita jæl!

Jo Tjernsli var harm nå, og stemma dirret, mest som om han var nær ved å gråte.

– Å høll kjeft, din elendige gubbe!

Per tok et skritt fram, mens han løftet handa og var ferdig til å slå. Da spratt Anders Torsen fram og stilte seg mellom.

– Du får passe dæ nå, Per! Han morbror får du le være!

Solfrid hengte seg i armen på Anders.

– Å kjære dæ, bry dæ ittnå om'n!

Men han skjøv henne brått fra seg. Og det var i siste lita, for i det samme slo Per. Men Anders bøyde unna, og slaget bare streifet ham svakt over venstre kinnet. Da spratt Anders fram på golvet, huket seg ned, og hivde seg plutselig opp som var han ei stålfjær. Skohælen råkete bjelken med et høgt smell, og et gult merke lyste i den brunsvarte veden.

– Kom her du Per Tostensen, skær du bli var ved hække ta øss er verste drittgutten!

Han slengte døra opp og gikk ut. Per Tostensen bannet stygt og drog etter.

Folk fulgte. Kvinner skrek og forsøkte å holde karene tilbake, men de rev seg laus, svor og drog på dør. Ute på tunet var alt slagsmålet i full gang. Slag ble slått og kvittert, spenn og spark ble gitt og fått. Blod lyste mørkt

på snø, og månelysset la en trolsk og vill stemning over det hele. Rundt sto folk og så på i stor spenning. Men på dørhella sto Solfrid Embretsdotter og klynget seg til Jo Tjernslis arm. Da med ett gikk Per Tostensen på ryggen i snøfonna, og da han reiste seg igjen, blinket det i kniven. Folk skrek til, og Solfrid hikstet og klynget seg sterkere til Jo.

– Han drep'n, han drep'n Anders! Å Herre Gud, hjelp'n Anders! Ho slo hendene for ansiktet og strigråt. Da gjorde Anders et hopp tilbake, og så et fram. Skotippen traff og kniven falt ut av handa og ned i snøen. Per Tostensen sto et lite øyeblikk som om han tenkte seg om – så la han på sprang vintervegen nedover mot tjernet. Anders sto litt og så etter ham. Så la han på sprang etter.

Et kraftig lindvær et par uker før jul hadde lagt isen på tjernet under vann. Etterpå, da kulda kom, frøs det til igjen, og det var soleis bare et lite snørim på isen nå. Da Per så at Anders halte innpå, tok han til å springe i sikk-sakk ute på isen. Rundt og rundt gikk det. Men i oset der bekken går ut av tjernet, var det bare ei tynn isskorpe med rim over varnehølet. Dette tenkte ikke Per på, og plutselig brast det under ham. Idet han skrek i, tverrkastet Anders seg til sida, og stoppet. Bare få meter til, og de ville ha ligget der begge. Per dukket opp igjen, kavet med armene og skrek. Det singlet sprøtt i skjøre isflak, og vatnet så ut som en svart flekk i den hvite flata.

Da folk hørte skrikene, la de til beins nedover. De fleste fulgte vegen, men en og annen sprang rett på snøfonna

og måtte snu. Men før noen kom fram, hadde Anders fått trøya av, lagt seg ned og ålet seg utover, mens han banket i isen med knyttneven, for å se hvor langt ut han kunne våge seg. Så slengte han trøya ut til Per, som nå holdt seg fast til iskanten. Og straks etter lå de begge på sikker is. Anders reiste seg brått, men Per, som var svært medtatt ble liggende. Anders tok ham under armene og løftet ham opp.

– Få varme på peisen! ropte han til et par karer som kom framtil og bød seg til å hjelpe.

Så gikk han oppover med Per Tostensen i armene. Fort og støtt, som var det et stort barn han bar på.

Ut på morgensida våknet gamle Embret Findsen av at noen kom inn i koven. Han drog nattlua opp for ørene og lyttet. Jo, det var nok Solfrid som kom heim fra dansen på Tjernsli. Så snudde han seg mot veggen for å sove videre. Det tok til å prate langt og stille der ute, og gubben slengte fellen til side og tverreiste seg. Hvem var det ho hadde med seg tru? Han syntes så tydelig han hadde hørt karsmål. Aldri brukte Solfrid å ha mannfolk med seg det han visste. Han slengte beina over sengekarmen, tok tak i underbuksa og stiltret seg forsiktig bort til døra, la øret inntil og lyttet. Da for et ørlite smil over det gråskjeggete ansiktet. Han drog kjensel på karsstemma. Det måtte være han Anders Torsen. Å jo, når han tenkte seg riktig godt om, så hadde visst ho Trond-Stina nevnt noe i høst en gang. Ja, ja, da så, ellers skulle det nok blitt huskestugu, skjønt ho Solfrid var vel voksen nok til både å velge – og passe seg sjøl nå.

Han la øret inntil og lyttet for sikkerhets skyld enda en gang. Da sa karen:

– Det var da gøtt at han itte strauk me. Og Solfrid svarte:

– Ja, det var et Guds under. Om litt la ho til:

– Han gret da han takke dæ før hjelpe.

Høh, hå var det som hadde hendt nå da, tenket gubben. Ja, han fikk vel greie på det i morgen. Skulle vært artig og spurt nå, men ville ikke forstyrre. Og gubben gikk med framstående knær og sprikende tær over det kalde golvet tilbake til sengevarmen, fikk skinnfellen over seg og drog nattlua godt nedover ørene. Å ja, og ja sann. Ungdom var ungdom. De måtte få være i fred. Han hadde sjøl vært ung

en gang, men det var lenge siden nå. Å, så mange netter han og Ingeborg hadde hatt sammen. Før de var gifte og, ja. Det var nå engang slik. Akkja, sann. Han tok til å dra på åra nå. Mye skrall og.

Og heggen hadde drysset sine hvite blomster over Ingeborgs grav mange ganger nå. Snart skulle vel han fare etter. Kanskje han, når neste jul kom, skulle feire den sammen med henne der oppe, hvor sjøl fattige og sjuke ikke manglet noe. Der det alltid var fred og glede, sang og jubel. Straks etter sovnet gamle Embret Findsen. Ei klar månestripe sprengte seg inn gjennom det vesle glaset på vestveggen og la seg over de slitte golvkløvningene.

Men ute i koven smøg en gutt og ei jente under fellen.

Spørsmåla, far

*Det var så mie je aldri rakk
Tanker je aldri våge næmne
Råd je aldri torde be om
Alle spørsmåla som kommer nå
Åssen var det å væra tel, far
Hå var det fineste
Hå var det som gjorde dæ gla
Menneskjer du sætte pris på
Var livet verdt strævet
Nå er det je som har svara
mine svar
mett liv
Je skulle ønskje at noen ville spørja
før svara førsvinner
ennå en gong*

Av Gunnar Nygård

Butikker i Fjell gjennom tidene

Nordstua Ner-Fjell

En av de første som drev varehandel i Fjell krets må ha vært Nils Pedersen Fjeld. Han handlet i «Gulbygningen» i Nordstua Ner-Fjell, og kanskje var det i begynnelsen av 1860-åra at han kom i gang, kanskje enda litt før. Nils Fjeld kalte seg «frihandler», for handelsløyve hadde han ikke. Først og fremst var Nils Fjeld gardbruker, men han hadde også mange andre ting på gang og hodet fullt av ideer og stor virkelyst.

I 1876 solgte han garden sin til datter og svigersønn. Samtidig tok han ut føderåd. Blant mye annet forbeholdt

han seg krambua, kontoret, pakkbua, kjelleren og loftet i krambubygningen («Gulbygningen»). Dette må bety at han fortsatte med å handle som kårkall. Nils Fjeld var født i 1807, og kanskje holdt han på som handelsmann til sin død i 1881.

Butikkinnredningen ble senere solgt til Erik Arnesen Fjeld på Øver-Fjell (se Skulstad).

Skulstad – skole, meieri og landhandel

Skulstad ligger i Fjell krets men på gamle Stormoen grunn. I 1869 kjøpte Arne Eriksen Fjeld på Øver-Fjell denne eiendommen, og i 1886 overdro han både Øver-Fjell og Skulstad til sønnen Erik. Erik bosatte seg på Skulstad,

Av John T. Bergsødegård

I hovedbygningen på Skulstad var det butikk fra 1895 til 1941.

og siden ble han av de fleste kalt for «Erik Skurstæ». Hans offisielle navn var Erik A. Fjeld. Han var født i 1859 og levde til 1948.

I 1895 kjøpte Erik butikkinnredningen etter Nils Fjeld på Ner-Fjell og begynte med landhandleri i vestenden av hovedbygningen. Han drev også meieri ei stund. Dette var helst noe senere, og trolig var det den gamle skolestua som ble rigget i stand til meieri. Visstnok var det ikke særlig lenge det var meieridrift her.

Den første halvfaste skolen i dette området av bygda var her på Skulstad. Den første (og for Skulstads vedkommende) eneste læreren var Hans Breiby. Han kom hit i januar 1850, og han betjente Fjell og Tannes skoler, som var opprettet i 1849. Skolestua sto litt vest for hovedbygningen.

Erik A. Fjeld var partseier i rutebåten M/S Storsjø sammen med tre andre kjøpmenn i Mo – L. H. Bergstuen, Julius Nyhus og P. O. Disen. Erik fikk ei lang karriere som handelsmann på Skulstad. Han holdt på til 1941. Da var han gammel, og ingen handlet på Skulstad etter ham.

Mellom-Fjell

Ludvig Olsen skal ha handlet på Mellom-Fjell ei tid. Ingen vet nøyaktig når dette kan ha skjedd og hvor lenge. Trolig var det bare ei kort stund på tidlig 1860-tall.

Denne Ludvig Olsen var den samme Ludvig Olsen som noe senere startet landhandleri på Sand (Olse-Sand). Han var fra Søstua Julsrud i Eidsvoll og kom – sammen med den yngre broren Kristian – vandrende over skogen til Nord-Odal (trolig) i 1862.

Kristian etablerte seg for øvrig som handelsmann på Skarnes. I 1865 lo-sjerte Ludvig Olsen og handelsbetjent Lars Johnsen på Søy-Ekornhol. Der hadde de kanskje vært siden de kom til bygda. Så vidt vi kjenner til, prøvde de seg med handel her. Firmaet «Ludvig Olsen» ble stiftet i 1864, men trolig prøvde Ludvig seg litt før den tid.

Handelen på Mellom-Fjell må helst ha foregått i drengestua. Her var det også bakerovn, og Bernhard Sandberg fra Furnes drev med baking her ei stund før han kom til J. Nyhus på Snippen og senere til Disen i Austvatn. Eieren av Mellom-Fjell, Ole Edvard Haug, handlet også ei stund, sjøl om det ikke var hans «fag» – han var helst håndverker og gardbruker. Han skal også ha drevet meieri på garden ei tid.

Det er en del usikkerhet omkring denne handelsvirksomheten på Mellom-Fjell. Men sikkert er det at Ludvig Olsen kjøpte Mellom Sand i 1882 og startet handelsvirksomhet der.

Fjell samvirkelag (Kjonborg)

Kjonborg ble bygd midt på 1920-tallet som kårbolig for Ole Edvard Haug på Mellom-Fjell. Han bodde visstnok aldri her, men andre bodde her til leie. Stedet lå i sørkanten av Rv. 209, sør for de andre husa på Mellom-Fjell. Stedet ble populært kalt for «Svalbard».

I 1938 leide Mo samvirkelag på Knapper Kjonborg og åpnet filial. Den første bestyreren het Reidar Halvorsen og var fra Kongsvinger. Etter han var Ivar Finstad fra Fjell (f. 1912) bestyrer her i mange år. Han ble avløst av Asbjørn Åmodt.

I 1966 ble Mo samvirkelag med filial innlemmet i Glåmdal samvirkelag, og filialen ble nå til Glåmdal samvirkelag avd. 6. Nytt forretningsbygg ble reist i 1969 om lag tre hundre meter lenger vest, ved vegen til Toner, like nord for Fjellskrysset. Nå ble Kjonborg overflødig, og det ble senere brent.

Omkring 1985 ble avd. 6 nedlagt, og huset som var bygd på bygslet tomt av Ner-Fjell, ble kjøpt av familien Skinstad på Ner-Fjell og leid ut. Først et par år til birøkter Leif Løvås i Knapper, og så til «Bergans Meis» på Sand, også det et par år.

I 1989 startet Hans Petter Skinstad og kona virksomheten «Norske Spirer A/S» i dette huset. Her holdt de på til desember 2003, da det hele ble flyttet til nybygget på tunet på Ner-Fjell.

Posten holdt til i vestenden på Kjonborg i mange år. Den flyttet med da Samvirkelaget flyttet til nybygget

i 1969. I dette bygget holdt posten til også etter at Hans Petter Skinstad hadde tatt over, i om lag tre års tid, før Fjell som postkrets ble lagt ned og siden har sortert under Sagstua.

Før posten kom til Kjonborg, holdt den til i huset til Ottar Sandberg, noen meter vest for Kjonborg. Ottar Sandbergs kone, Sigrid, hadde hånd om posten i mange år til hun ble pensjonist. Før dette igjen var det Sigrids far, Carl A. Jernberg, som var poståpner, og poståpneriet var da på Kildal, der han bodde. Enda tidligere skal poståpneriet ha vært på Fjellhaug, sør for Rv. 209 og vest for Fjellsåa. Derfor har postkretsen siden hatt navnet Fjellhaug. På Fjellhaug skal det ha vært Anne Wickstrøm som hadde hånd om posten.

Haug

Dette stedet ble skylddelt fra Søndre

I mange år var det postkontor i huset til Ottar Sandberg.

Hans B. Haug var den første som drev butikk her. Postkortet øverst er fra omkring 1920.

Eier (40/21) i 1922. Hans B. Haug fra Vesle-Fjell (Nord-Eier) f. 1893 bygde opp stedet og gikk straks i gang med landhandleri. Huset ligger på nordsida av Rv. 209 og sør for Eier. Hans Haug drev butikken sjøl så lenge han klarte, til omkring 1950. Etterpå var Angeir Moen her til 1954-55. Han etablerte seg siden som handelsmann på Sand. Etter Angeir Moen kom Rolf Tangen hit og handlet her til 1958, da også

han startet butikk på Sand. Mellom 1958 og 1960 hadde Olav Finsrud på «Snippen» hånd om denne butikken. En av hans ansatte, Arne Christoffersen fra Sand, var bestyrer.

Fra 1960 til 1965 hadde Edon Nordgård fra Knapper (bodde i Austvatn) ansvar for drifta her. Datter og svigersønn flyttet hit, og det var først og fremst dattera, Margrethe Skogli, som sto for den daglige drift.

I 1965 kjøpte Halvard Jon Fillip Sjølie (f. 1912) stedet og drev landhandleriet til omkring 1990. De siste åra fram til 1999 handlet de med ovner og oljekaminer. Men så var det definitivt slutt. Den lengstlevende butikken i Fjell krets hadde lukket dørene for godt. Sjølie var fra Oslo, men han slektet fra Slåstad-Sjølie ved Blådammen i Sør-Odal. På Haug handlet han under firmanavnet «D. & H. Sjølie». Litt senere ble eiendommen solgt og omgjort til bolighus.

Sø-Toner

Eivind Bjørnstad fra Bjørnstadinn-gjerdinga i Knapper (f. 1893) prøvde seg som handelsmann på Sø-Toner i begynnelsen av 1930-åra. Drengestua der gjorde tjeneste som butikklokale. Denne virksomheten ble av kort varighet, trolig bare et par år. På slutten

flyttet han med seg det han hadde fra Sø-Toner til Ørdderbråten, der kona var fra, og her avsluttet han karrieren. Senere prøvde han seg som handelsmann i Kvisla i Sør-Odal, da sammen med de to eldre brødrene Tollef og Laurits. Men også dette ble av kort varighet.

Ås landhandel

Litt sør for Ner-Fjell, i Fjellshamna, kjøpte Klaus Sæther fra Nordre Krattebølsætra (f. 1904) en parsell skog- og krattgrunn av kommunen (fra Søstua Ner-Fjell). Her bygde han i 1945 stedet Ås. I 1961 bygde han et tilbygg på nordenden av huset, og her startet samme året dattera Berit, gift Grinden, dagligvarehandel. Men denne virksomheten varte ikke lenge. Alt i 1967, etter bare seks år, var det slutt.

Valg

*Er det ikke det alt handler
om?*

*Valget du må ta
der du seiler ditt skip,
av og til gjennom natten
med slokte lanterner,
stø kurs
mot ditt bestemmelses-sted,
og i det mørke, kalde vannet
lager kjølvannet ei stripe
som aldri lukker seg helt*

Av Hans Ludvig Fredheim

Minner fra livet i Sandsætra i 1970-åra

Ho Frøydis, je og jenten våre, Vigdis og Eli, stælte i sæteren før'n Morten Soløst i mange sammar i sløttønna. Det vart jenne ei hæl j hæl to ellers om sammarn au, hvis'n Morten tok sæ en dansketur hæl nåe.

Ei uløkke som endte gøtt

Han Morten kjøfte jenne nåa småkælver ta onkeln sin, han Morten Eliassen som var direhandler, før å fore opp litt sepprert mjølk. En gong hadde vi tre niss innkjøfte kælver gåen rundt her. Døm førde aldri kuen tel å bine med. En ta dessa tassa gikk oppå berje her og lukte og gnog da måsån slæfte og kælven førde med. Je såg at'n seilte utfør, mæn itte at'n lande. Det er såpass høgt der, så je var sikker på at'n braut av riggen hæl nakken. Je hadde aldri støkki hæl slakte nåe dir før, så je var itte høg i hatten da je tok med den skærpeste kniven og gikk dit opp. Jenten fækk itte væra med. Mæn je vart førglåmd da je fant kælven som støa sæ mot ei gran og skælv fælt. Han ørke itte gå, så je bar'n åt fjøset. Di fiste daa gredd'n itte gå med bakbeina, men han kom sæ og vart like god att. Etter detta vart kælven med kuen åt skoga hør dag.

Bronostdag me'n Morten

Det var inga betaling før å ligge i sæteren, mæn vi fekk gode opplevelser

og lærdom før onga. Nåe naturalier fækk vi sjølsagt. Han Morten titte det var moro hvis je ville koke bronost mea han var der. Da vart je stælt gøtt med kan du tru. Je vart servert mat på pannløkke som vi jildre opp nere i kokarsjulet. Mædda og dessær fekk je øv der.

Pultostværkjer fækk je øv dann og vann heile sammarn. Han Morten laga itte nåe særlig med ost sjøl. Pultosten som vart laga i Trondstun, den laga a Marit, sister hass.

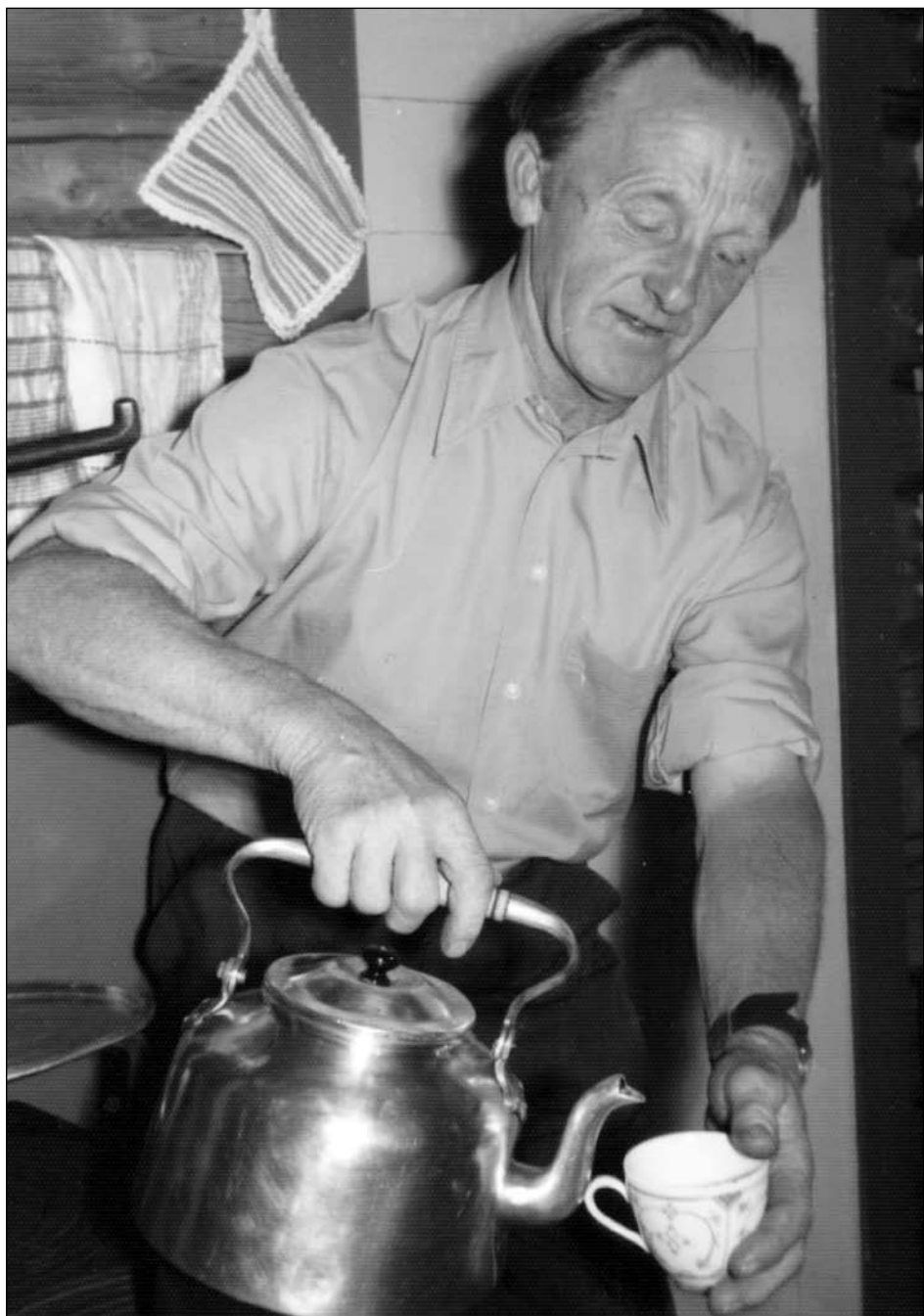
Høner

Det var itte mange som hadde høner i sæteren, mæn det hadd'n Morten. I mange år hadd'n me sæ en fire-fem gamle høner før å ha egg heilt i frå han fløtte opp. Han kjøfte kjuklinger som binte å værpe utpå sammarn. Ofte fækk'n laga tel me ei liggarhøne øv. Den hadd'n i en gammel kjøkkenbenk i heirommet med luku ut i et tree. Ho Vigdis å a Eli hadde ansvaret før di fjørkledd. Knuste hardkokte eggeplommer åt de nifødte. Det var stas.

I de siste 15 åra her oppe vart det kjøft værpeferdige unghøner som vi frakte opp St. Hans-leite. Døm vart frakte på riggen i en flisbutt med et klede knitt over. Det gikk fæm om gongen, så det vart mange vendinger. Di skulle sett'n Morten på mopeden med flisbutt på riggen etter væga – det var et sin!

Høen fækk eta all den sure mjølka

Av Tom Helstad

Morten Soløst skjenker kaffe 17. juli 1975. Han kom støtt på jøbbersdagen hennes Frøydis.

døm ville, og det ga utslag på plom-
mefærjen som vart mørk gul. Det
er jo vanlig med fleire plommer i
onghøneegga, og vi fækk opp tel fire.
Slike var det mange å servere når det
kom fræmen. Nårn Morten skræfte
ta høen sine, sa'n at egga kom som
haglskurer.

Det hendte jo at det strauk med ei
høne, og den vart støtt kremert. Ræven
skulle itte få vanan, mæn fi, hå det
lukte! Han Morten putte høna på sia
inni pannomn, så ho vara lenge. Det
vart i hvert fall meir variert køst med
egg på sætra.

Tørssammar

En sammar lurte'n Morten på om
vi kunne fløtta opp litt tidligere,
før graset binte å svi ta jordet. Det
var tørssammar! Vi pakke og drog
i vægen med den gamle PV'n (444).

Det var stappfull bil med parg og
følk. Utenom oss sjølve, var a Hilde
Myrer og a Hjørdis Aslesen med.
Pluss katten'. To stikkjer i ei gammel
appelsinkasse.

I de bratteste bakka i Sandbækkvæ-
gen funke itte bensinpumpa, så je
satt på skjermen å tømde bensin i
førgassern mea ho Frøydis kjørde
med panseret tel værs. Det var litt ta
en skjuss, mæn vi kom opp.

Det er dårlig med vatn i Sandsætra
når det er tørssammar. Da må alt
vatnet bæras langt. Reinvatn hente vi
på Kariengmira, og det tok en hælvt
times tid. Likeeins da vi var oppi røri
etter vaskevatt. Det er et sementrør
som er grøvin ner i et mirdråg oppi
her. Det var mie oppvask, og kuen
skulle ha mjøldrekke da døm kom
att om æftan. Det gikk omtrent 100
liter om dagen.

Vigdis, Frøydis og Eli med «Moms».

Kunavn

Han Morten kalte ofte oppatt kuen etter nåen. Den ælste bjellekua je kommer høv navnet på, var Olla. Det var etter dirlæge Olaf Sween, som var «faren». Je trur det var den fiste kua med moderne «far».

Alle som vart født i sæteren, vart heten Sæterlin, Berglin, Fjellrosa eller lignende. Di kælva som kom tel me a vi var her, fækk støtt høgtidelig dåps-sermoni. Jenten sto før det. Det var bære onger som fekk faddre. Vigdis og Eli kalte oppatt etter sæ sjøl, så kvigekælva hette Elvira og oksetappa Elvis.

Berglin

Ho Berglin likte itte kvinnfølk, og i 1979 da'n onkel Hans var død, måtte je ner i bisættelse. Da var det vanskelig å få inn kuen om æftan. Mæn ho Frøydis og jenten fækk lurt Berglin på båsen uta å bli stange. Ho fækk nukk mie og gött mjøldrekke, tenkjer je.

Det at je havne i Sandsæteren, binte i 1952. Året før var siste året vi hadde kuen i skoga heme i Hesbråten. Heme var det bære nukk hamn åt mjølkekuen, så vi fækk da ha med ei kvige hos'n Morten. Slik var det i fleire år, så da vart det mange sikkelturer med litt mjøl i sækken.

Manngard

Et år var det ei svart kvige som vart borte i skoga. Da vart det mie leiting. Etter nåa daer samle'n onkel følk tel manngard. Je kommer fortsatt høv hoppas vi starte i frå. Tenkjer støtt på det når je går åt Viksætern. Han Markus Hesbråten på Slåmot var leitarbas, mæn vi fant inga kvige. Alle trudde ho hadde gått sæ ner i et mirhøl, mæn plutselig en dag var a med kuen hemmatt åt sæteren. Ingen veit håppas ho hadde vøri.

Vigdis, 12 år gammel, mjølker.

Sang til Sand Ungdomslag

*Her var lufting av åndi åt fedrar,
som gav styrke i naudår og strid.
Deira kamp vart dei gode til heder,
deira offer gav gror til vår tid.*

*Vi får sjå at i arbeid for alle
er vår oppgåve fyre oss lagd.
Her er mangt som på krefter lyt kalle
for å veksa og bløma i bragd.*

*Då i kjærleik vi kjenner oss feste
til dei heimar um år her nord.
Og vi veit at her er no den beste
og mest triveleg stad på vår jord.*

*Her er far, her er mor – her er mange
som i skyldskap vi bundne er til.
Og um tider er tunge og trange,
skal det gro, for vi framover vil.*

*Vi vil læra av alt det der ute
som til lyfting og styrke vi finn.
Vi held skinnande blank kvar ei rute
som skal varme og ljøs fange inn.*

*Men på alle dei vegar i verdi
vil vi syna kvar upphavet er.
Vi den odølings-svip tek på ferdi
og som bygdefolk alltid oss ter.*

*Og vårt odølingsmål vil vi tala
millom storfolk, med skrivar og prest.
Lat so «jålen» med bymålet bala,
men for oss høver odøling best.*

*Lat oss hjelpa og stydja den arme,
lat oss lyfta det veike og små,
gjera arbeid i kjærleik og varme,
og vi gleda til fullnad skal få.*

*Og det rå og det simple vi lyser
utor laget med heilag forakt.
Berre sømdi og reinleik vi hyser,
vi med alt som er godt er i pakt.*

(Tone: Millom bakkar og berg)

Sangen er skrevet i 1922 av Anders Langve, fra Innvik i Nordfjord, f. 1883. Han kom som lærer til Holt skole i 1909. Han giftet seg med Andrea Løkker i 1916, og i i 1919 ventet de sitt første barn. Andrea var utdannet jordmor. Likevel fikk hun barselkrampen (svangerskapsforgiftning), og både mor og barn døde. De ble lagt i samme kistet og jordfestet samtidig. I 1923 flyttet Anders tilbake til Vestlandet. Han giftet seg og fikk en datter. Han holdt kontakten med Andreas søsken så lenge han levde. Han skrev mange brev, sendte bilder og gavrog besøkte Løkkerslekta og andre han kjente fra sin tid i Nord-Odal.

Anders og
Andrea Langve.

Ny bok til jul:

«Der var ei sæter...»

Nordre Odalen Kulturminnelag kommer med ei ny bok til jul. Den heter «Der var ei sæter...», og temaet er sætre og sætring i Nord-Odal.

Redaksjonen har jobbet i snart to år med boka, som vil bli på rundt 240 sider. Det er 95 sætre i Nord-Odal som vil bli omtalt. Noen har vil lite informasjon om, mens om andre finnes ganske mye stoff. Det har vært viktig å få dokumentert dette temaet, for snart er de fleste som har vært viktige formidlere, borte. Boka inneholder en artikkel om sætre og sætring generelt, et par tekster med barndomsminner fra sætra, dikt, historier og kart. Hoveddelen tar for seg de enkelte sætrene, og hver sæter har egen omtale.

Vi har også fått lånt mange bilder fra sætre og sæterlivet i bygda vår, og det har blitt plass til 275 i boka – både gamle og nye. Redaksjonsmedlemmene har besøkt hver eneste sæter og

beskrevet «tilstanden». Mange sæterhus er ennå i god stand fordi eierne er interessert i å ta vare på dem. Men mange hus har dessverre råtnet ned og blitt borte. Sætervegene er også beskrevet, noen svært grundig.

Boka er skrevet for å dokumentere sæterdrifta i Nord-Odal. Vi håper boka vil være nyttig for yngre folk som ikke har visst spesielt mye om denne viktige epoken i bygdas historie.

Kanskje noen får lyst til å besøke noen av sætrene, og det er gode beskrivelse av sætrenes beliggenhet, i tillegg finnes koordinater (GPS). For de som er litt eldre og kanskje også har minner fra sætertida, kan boka være hyggelig lesning og "mimring" fra den tida som i dag fremstår som idyllisk (noe det sikkert ikke var).

Boka koster 300 kroner og fås kjøpt der «Jul i Nord-Odal» selges.

Fra Viksætra en gang på 1920-tallet.

Et 100-årsminne

Mange i dag husker nok noen mørke vinterkvelder da «liset gikk», men at det lyste på en gård nord i bygda – i Monstua Haug. «Døm har eget lisværk», sa vi da.

Kraftverket står i dag helt intakt. Når vi ser hvordan det er bygd opp, skjønner vi at det var en stor og imponerende jobb som ble gjort for 100 år siden.

I 1909 startet Montei E. Haug i Monsstua Haug opp bygdas første kraftverk. Dette ble anlagt i åa nedenfor gården.

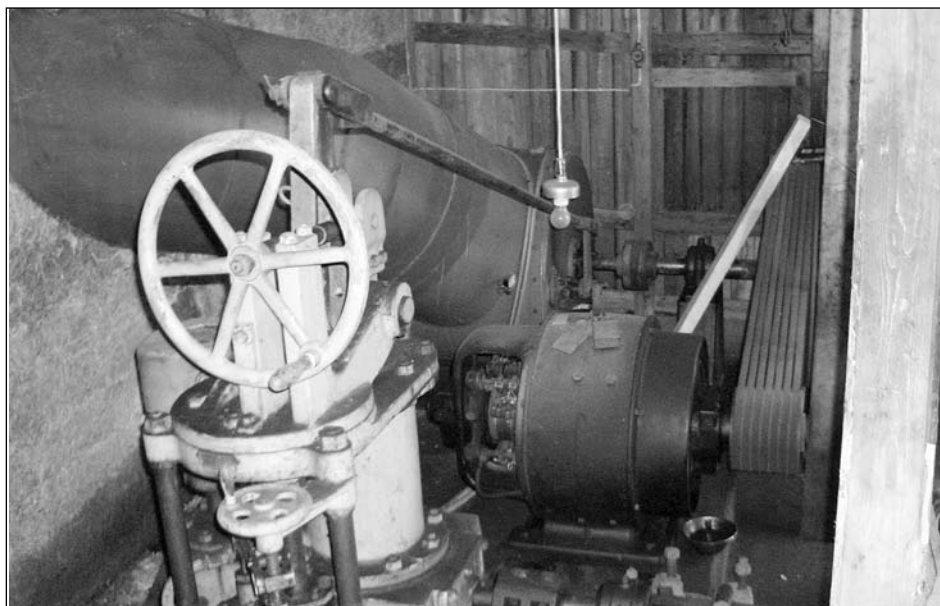
Dette var et likestrømsanlegg som forsynte gården med all nødvendig strøm. Kraftverket kunne gi 14 til 15

KW når det var bra tilgang på vann. Og vann var det stort sett bra med, det ble regulert en del ved Styggådammen som videre ble ført nedover i Haugsåa. Under riksvegen og videre ned til turbinen ble vannet ført i rør. Med andre ord var det vann fra Rasen og Setersjøen som forsynte kraftanlegget.

Et slikt kraftverk var det mye oppsyn med, flere ganger daglig og noen ganger om natta kunne det være nødvendig å regulere og se etter at alt var som det skulle. Dette var jo avhengig av årstidene.

Om høsten var det problemer med løv og kvister som la seg i turbinen, og om vinteren var det isproblemer, det var nok det som skapte mest

Av Bengt Ringvold

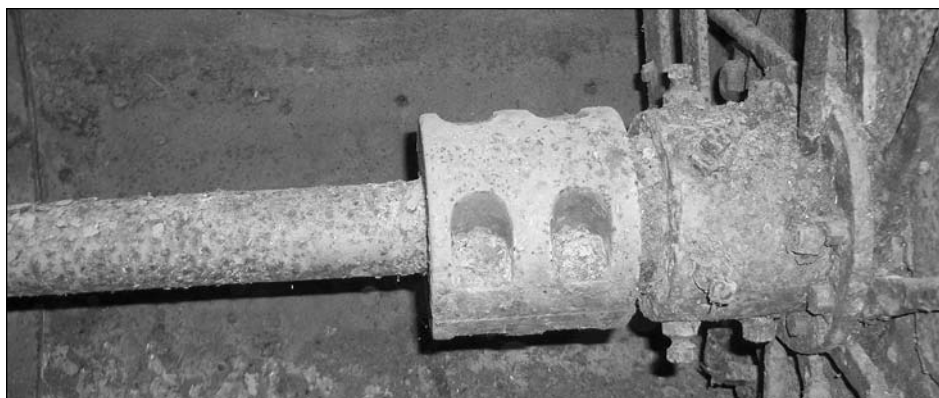
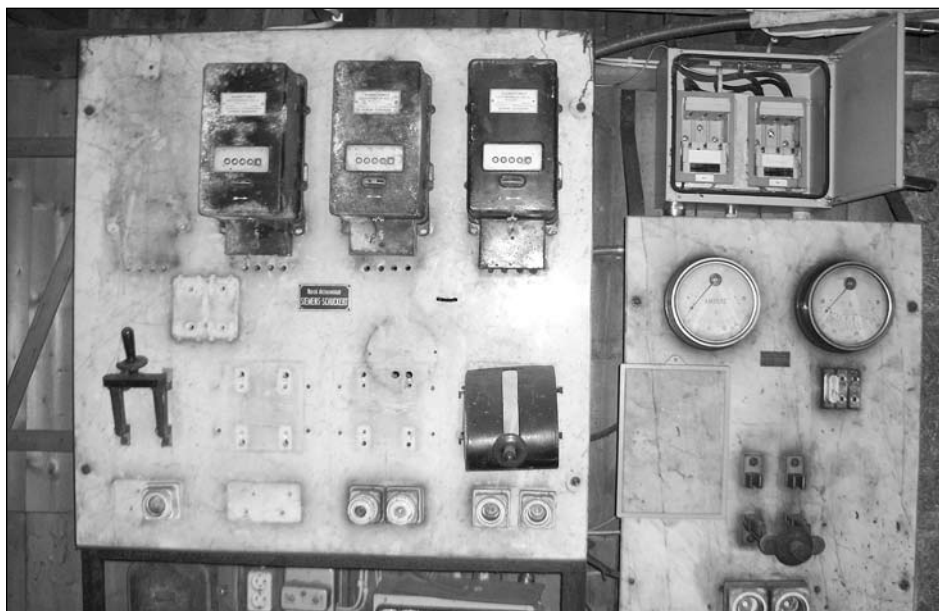

Fra turbinrommet. Rattet ble brukt til å regulere vanntilstrømmingen.

driftsstans. Dette ble utbedret noe med årene.

Inne på kraftverket var det store «klokker» som viste volt og ampere. Disse hadde stor betydning for at det skulle gå på beste måte. For å regulere utgangseffekten var det et stort «ratt» for vanntilgangen til selve turbinen. Var det i perioder lite vann, måtte en skru opp osv.

Montei E. Haug var 48 år da han bygde og satte i gang dette i 1909. Han hadde nok mang en tur nedover jordet til kraftverkhuset igjennom årene. Kraftverket var i full drift til sommeren 1982, da det ble stoppet etter 73 års drift.

Tekniske detaljer fra kraftverket

Dr. Ansteensen og Evjebakken

I 1893 ble Thoralf Emil Hoff Ansteensen ansatt som kommune- og fattiglege i Nord-Odal. Denne stillingen ble senere omgjort til distriktslege. Han var født i Larvik den 21. april 1869 og ble i Nord-Odal til sin død den 4. september 1949. Han var en mann som absolutt ikke ønsket noen «publicity», stod det skrevet en gang i Glåmdalen. «Den slags passer meg meget dårlig», sa Ansteensen en gang han fikk omtale i lokalavisen.

Likevel skal jeg driste meg til å fortelle litt om denne spesielle legen/mannen. Han tok medisinsk embetseksamen i 1892 og snart etter kom han til Nord-Odal. Her ble han ganske tidlig forelsket i Tora Fløtten som han senere giftet seg med. De fikk to barn, Edle og Per. Per utdannet seg til barnelege, og Edle ble gift med en dansk lege.

Ansteensen var en meget høflig og formell mann. Tora var ikke mer enn 17 år da han fridde til henne, og i den forbindelse skrev han til sin kommende svigerfar og ba om hans «velsignelse» til å få gifte seg med hans datter. Han fikk svar i brevets form hvor svigerfar Fløtten anbefalte at de ventet et par års tid fordi Tora var så ung. Og slik ble det.

De ønsket seg selvfølgelig et eget sted å bo, og i 1908 kjøpte Ansteensen ei tomt på 4 dekar av Markus Sand

En velkjent profil gjennom mange år i Nord-Odal.

på Mellom Sand. I 1909 stod huset ferdig, og Evjebakken ble en eiendom som så å si alle nord-odølinger kjenner til. Eiendommen bestod av det store bolighuset med legekantor og venteværelse, en fin hage og uthus som inneholdt stall, utedo, redskapsrom og høyloft.

Ansvarlig byggmester var Karl Gunnerius Christoffersen fra Dagfinrud. Han bygde flere store hus i Nord-Odal i sin yrkeskarriere, blant annet Sand kirke i 1891. På Evjebakken bodde på denne tida foruten familien tre ansatte i huset – kokke, hushjelp og

en altmuligmann som var håndverker, gartner, kusk og senere sjåfør.

Fra byggetiden på Evjebakken ver- serer en historie om Ansteensen og byggmesteren. Ansteensen fulgte med under byggingen, og en dag gjorde han Christoffersen oppmerksom på et vindu som han ikke var fornøyd med. Han mente rett og slett at det var skjevt. Det fikk Christoffersen til å komme med følgende uttalelse:

«Du er heldig du, Ansteensen, de feilene jeg gjør er stort sett synlige, mens de du gjør, blir liggende der borte», i det han pekte mot Sand kirke.

En vesentlig del av distriktslegens arbeid den gangen besto i å reise på sykebesøk, og fram til 1930 hadde

Ansteensen to hester. Allerede i 1917 kjøpte han sin første bil som ble brukt til sykebesøk dit det var veg sommerstid, mens om vinteren var hestene eneste framkomstmiddel. Mange som senere ble yrkessjåfører i Nord-Odal, hadde sin første sjåførjobb hos Ansteensen. Som en kuriositet kan nevnes at en absolutt betingelse for å bli ansatt som sjåfør hos Ansteensen, var at en ikke hadde førerkort. Han ville selv lære opp sine sjåfører. Listen over de han lærte opp er lang. Her kan nevnes Einar Gruben, Sverre Sjøberg, Lars Vestli, Erling Ringdal, Per Dalen, Kjell Danielsen, Egil Stenskjær, Rolf Saugnes og Per Flikkerud.

Ansteensen var eneste legen i

Doktor Ansteensen med sin Buick omkring 1947. Bildet er tatt ved den gamle idrettsplassen på Sand, der Rescon Mapeis anlegg ligger i dag.

Nord-Odal inntil Reidar Løfsgaard begynte sin legepraksis i Mo i 1925.

Mange har sikkert hørt historien om Ansteensen da han var ute og kjørte bil alene i Mo.

Som allerede fortalt, var Ansteensen en formell og strøken kar slik som en mann av hans stand skulle være på den tiden. Derfor var han alltid velkledd og velfrisert, det vil si at han var meget kortklipt, noe som ikke var så vanlig på den tiden. Tilbake til kjøreturen i Mo. På veg mot Ringkilen tok han igjen en hesteskys. Vegen var smal, og hesteskysen ga ikke i fra seg så mye plass. Resultatet av det hele var at Ansteensen kjørte i grøfta, noe han ikke satte noe særlig pris på. Det medførte at han ga kusken en irettesettelse for at han innordnet seg dårlig i «trafikken». Kusken kom da med følgende bemerkning: «Men håkken er det som har kløft dæ nå, Ansteensen?» Det var sikkert første gangen kusken hadde sett en så velfrisert mann.

Han var en arbeidskapasitet og hadde en enorm interesse for alt som angikk mennesker og medisinen. Han tok seg to uker sommerferie i året, som han tilbrakte i sine barndomstrakter i Larvik. En ikke ukjent lege med navn Carl Müller vikarierte i noen år for Ansteensen under hans ferieavvikling.

I mange, mange år, var han tilsynslege ved Syningom tuberkulosehjem, og dette var nok hans øyestein. Han interesserte seg også sterkt for strumasjukdommen og dens årsaker. Gjennom iakttagelser hadde han funnet ut at struma blant annet skyldtes mangel på saltvannsfisk. Han fikk en

spesialist til Nord-Odal som gransket dette spesielle fenomen. Hans antagelse ble bekreftet, noe som medførte at det ble en bedre fisketilførsel til bygda.

Ansteensen sluttet som distriktslege i 1941, men fortsatte som privatpraktiserende til sin død i 1949.

Etter at Ansteensen døde, flyttet enka Tora til Oslo. Hun døde den 1. januar 1953. Hun solgte Evjebakken til Norges Røde Kors, som bygget om eiendommen til rekonvalesenthjem for barn. En ildsjel og aktiv pådriver i denne fasen var daværende formann i Hedmark Røde Kors Sigrun Castberg Voss fra Kongsvinger. Kjøpet og ombyggingen ble finansiert av «Hjelpestikkene» (1 øre pr. solgte fyrstikkese gikk til Røde Kors. I dag er det 3 øre pr. eske.) Den 1. februar 1952 ble rekonvalesenthjemmet offisielt åpnet. Sigrun Castberg Voss ble styreleder og to av styrets medlemmer var fra Nord-Odal, Amund Sandberg og Eva Fløtten.

Som første bestyrerinne ble Svanhild Grepne ansatt. Det var plass til 20 barn som stort sett kom fra sykehusopphold i Oslo og som hadde en rekonvalesentopphold på seks uker på Evjebakken. Etter hvert ble behovet for et slikt rekonvalesenthjem mindre, mens det var et økende behov for et mer fast opplegg for psykisk utviklingshemmede.

I 1957 ble Evjebakken et hjem for psykisk utviklingshemmede hvor klientene kom fra Hedmark og Oppland. Dette var klienter som ble på stedet i lengre tid. I 1991 ble den nye HVPU-reformen vedtatt og gjennomført, og Evjebakken ble nedlagt

Thorolv Emil Anstensen, kona Thora datteren Edle. Bildet er tatt ca 1910.

som institusjon. Nord-Odal kommune kjøpte dette året eiendommen som etter hvert ble brukt til dagsenter for psykisk utviklingshemmede. I mars 2005 ble ringen sluttet, Evjebakken ble solgt til private og er igjen en boligeiendom.

Grunnleggeren av Evjebakken er en person som det kan skrives mye mer om. Innledningsvis har jeg skrevet at han ikke var så glad i oppmerksomhet. Etter 46 år som lege kunne han umulig unngå det. Da han var 80 år, fikk han mye oppmerksomhet i form av gaver fra kommunen, private og «skriverier» i lokalavisen og tids-

skrifter. Dette medførte at Ansteensen kom med følgende takk i Glåmdalen den 5. mai 1949: «Jeg hadde håpet å kunne bringe en personlig hilsen, om aldri så liten, til de mange som gledet og hedret meg da jeg fylte åtti år. Det viser seg å være uråd. Jeg blir derfor nødt til på denne hverdagslige måte å bringe min hilsen og takk til hver især».

*Kilder:
Glåmdalen
Tidsskrift for Den norske lægeforening
Per Fløtten
Ola Erik Tangen.*

Lensmann Bersvønd Fløtten, kona Sigrid og sønnen Birger på Evjebakken (toppen av den gamle bratte bakken ned i Eojedalen) ca 1908, da Evjebakken ble bygget.

– Denna Ibsen var en «grættstælp»

Ja, det var faktisk slik Engebret Nybråten fra Nord-Odal betegnet Norges store dikter, Henrik Ibsen, da han leverte landbruksprodukter til Ibsen og kona, Susanne i Oslo – eller Christiania som det het i 1897.

Denne Engebret Nybråten som kalte Henrik Ibsen for «grættstælp», ble født på husmannsplassen Nedre Nybråten i 1876 som nummer 5 i en søskenflokk på 10. Plassen som ble fraflyttet i begynnelsen av 1900-tallet, lå en snau times skogs-gange nord for gården Mellom-Fjell. I dag er det kun steinrydninger som vitner om at plassen en gang var bebodd.

Som så mange andre i ung alder måtte Engebret ut i arbeidslivet, og

han begynte som gårdsgutt hos Julius Østmoen, og seinere kjørte han varer med hest fra Skarnes til kjøpmann Erik A. Fjeld, før han kom til Ole Edvard Haug på Mellom-Fjell i 1895. Her var Engebret en trofast gårdskar helt til sin død i 1954.

Hvordan kom så Engebret i kontakt med Henrik Ibsen? Historien forteller at gårdbruker, Ole Edvard Haug var meget interessert i grønnsakdyrking, og ville lære mer om dette. Han var av den oppfatning at folk måtte spise mer grønnsaker, og ikke leve ensidig på poteter, sild og kaku. Etter å ha gått på Jønsberg Landbruksskole i Stange, dro han i 1897 med familie, gårdsfolk og buskap til Østre Aker, hvor han forpaktet gården Solvang, samtidig som han hospiterte på Ås

Av Ole Erik Eier

Fra garden Solvang i Østre Aker i Oslo tidlig på 1900-tallet.

Landbruksskole. Ole Edvard lærte mye om grønnsakdyrking her, samtidig som han produserte sine egne landbruksprodukter på Solvang – og det er her han Engebret får jobben med å levere disse varene.

Med penbukse og blankpussede

støvler kjørte Engebret med kjøkkentrille rundt i området og leverte poteter, grønnsaker, melk, fløte og egg til alle kundene. Og blant kundene var selveste Henrik Ibsen i Arbiensgate i Christiania. Som regel var det kona Susanne, som tok imot varene,

For det meste var Engebret og Berte iført arbeidsklær, men her har de pyntet seg, trolig ved en festlig anledning utenfor hjemmet deres, Slåtten, i 1950. (Bildet er utlånt av Goro Haug Thesen)

og hun var en snill og omgjengelig dame som alltid smilte da Engebret kom med varene, og enkelte ganger da Ibsen ikke var til stede, fikk han også servert ripsvin og småkaker av Susanne. Men som Engebret fortalte da han kom hjem og hadde møtt Ibsen i døra: «Denna gubben hennes Susanne er en orntlig grættstælp som nesten itte hælser på folk». For'n Engebret var nok kona Susanne et større og mer betydningsfullt menneske enn selveste Henrik Ibsen.

Etter noen år i Østre Aker, vendte Ole Edvard Haug med familien tilbake til Nord-Odal og Mellom-Fjell, hvor Engebret fortsatte som gardsgutt. Her traff han i 1913 kona Berte som da var budeie på gården. Da de litt seinere giftet seg, ble det bygd hus for dem nedenfor gården, som ble kalt «Slåtten». Begge to fortsatte sitt arbeide i mange år på Mellom-Fjell, samtidig som de drev sitt lille bruk

hjemme med ei ku, gris, sauer og noen høner.

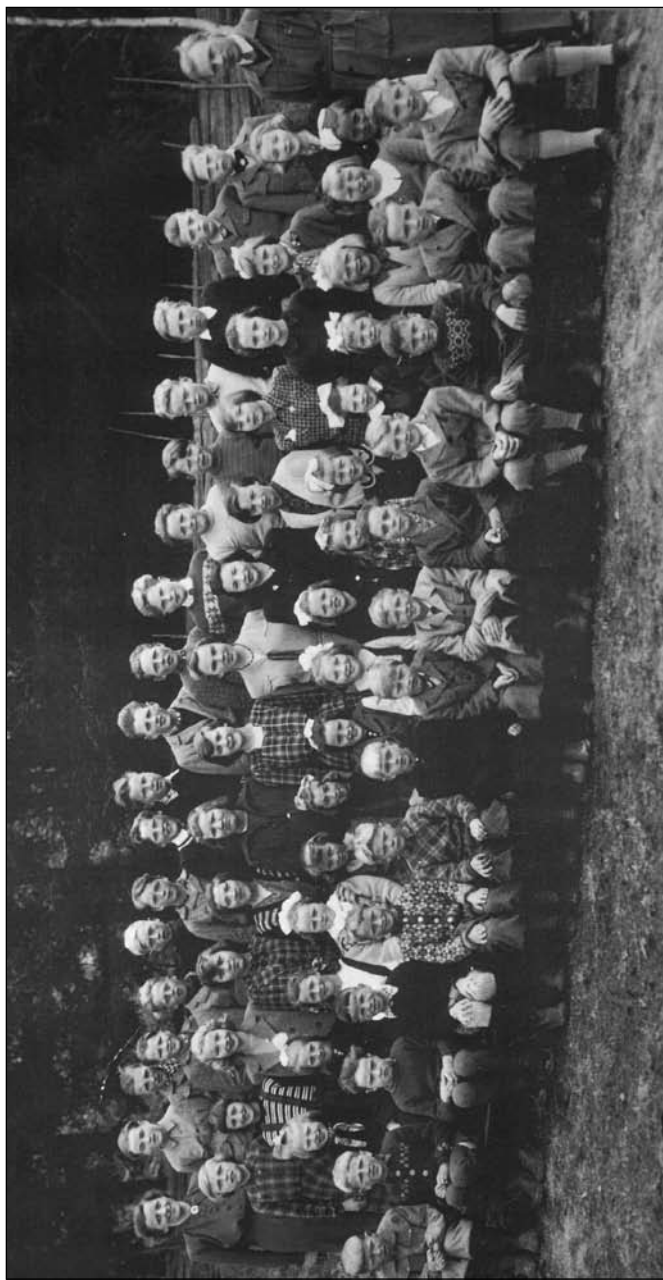
En august-morgen i 1954 skulle Engebret flytte kua si på beite før han gikk opp til sitt gårdsarbeide på Mellom-Fjell. Kona, Berte hadde vært syk og sengeliggende en tid, men hadde håp om å friskne til igjen. Mens Engebret var hos kua, segnet han plutselig om, og budsendt lege kunne bare konstantere at Engebret var død. Sjøkket over mannens plutselige død ble imidlertid en stor belastning for Berte, og tre dager etter døde også hun. To pliktoppfyllende og arbeidsglade mennesker som var meget godt likt hos familien på Mellom-Fjell og i Fjells-grenda for øvrig, hadde lagt ned sin vandringsstav. Deres samtidige bortgang gjorde et dypt inntrykk i bygda.

De ble begravd samtidig ved Mo kirke 28. august 1954.

Noen ganger da'n Engebret hadde tid, tok han meitstanga med til skogs for å prøve fisken. Her ved Tannsjøen sommeren 1947. Bildet utlånt av Goro Haug Thesen)

Fjell skole 1952

Første rekke fra venstre: Roar Sæther, Ragnar Skolbekken, Odd Myhrer, Jan Åsmund Nordgård, Bjørn Bråthen, Arne Berg, Dagfinn Skolbekken Fredriksen, Gunnar Thoner, Rolf Pettersen, Gunnar Bryhni, Olav Bothner, Henry Myrner, Hans Kr. Snekkerlien og Kristoffer Bothner. Andre rekke fra venstre: Else Marie Sandmo, Oddlaug Holen, Ragnhild Jernberg, Kari Myrreng, Randi Haug, Frøydis Skolbekken Tove Myhrer, Ingrid Sjøberg, Sigrid Fredriksen, Gullborg Bryhn, Astrid Nyhus, Grete Strand, Else Johansen, Åse Bråthen, Berit Ruud og Vesla Smedholen. Tredje rekke fra venstre: Else Nordrud, Karin Skolbekken, Berit Haug, Turid Thoner, Olaug Bråten, Ruth Ruud, Oddny Rønning, Berit Sæther, Bjørg Dalen, Asbjørg Graoli, Rut Myhrer, Magny Myhrer, Reidun Grinna og Astrid Haug. Fjerde rekke fra venstre: Vidar Myhrer, Kristoffer Bjørklund, Asbjørn Myrner, Erik Finstad, Arne Finstad, Oddtom Grinna, Leif Trondsruud, Stein Nysgård, Holger Bjørklund, Fredrik Skolbekken, Egil Jernberg, Hans Ruud, Ole Erik Eier, Olav Ruud, Bjørn Breiby og Ragnar Thoner. Lærere var Kirsten Moberåten (til venstre) og Reidar Grøholt (til høyre).

Oktobersang

Når nakken luter
som snøtung grein,
og synet dimmes
som kvelden sein,
når arbeidsneven
av slit er krøkt,
av tunge tak
i så lang ei økt.
Når steg blir stutte
kjens vegen lang,
da synger livet
Oktobersang.

Det går mot seinhøst
i liv og år,
mens helsa svinner
du kjenne får,
at vegen har vøri
lang å gå,
det skal bli godt
snart å hvile nå.
Snart rimer bakken
på bø og vang,
mens livet muller
Oktobersang.

Av Halldis Myrner

Halldis Myrner brukte mye av sin tid til å skrive. «Jul i Nord-Odal» har kommet over noen dikt hun har skrevet. Ved henvendelse til familien viste det seg at hun hadde etterlatt seg en hel ringperm med dikt. Mange av disse diktene har stått trykt i Glåmdalen. Hun skrev også sanger, prologer og barnefortellinger. Halldis var født 27. august 1920, og hun døde 3. april 1993. I følge familien var det fra sin mor, Olaug Bråten, hun hadde arvet sine skriveferdigheter.

Halldis var gift med Ole O. Myrner, og de fikk sønnene Odd og Terje. Det er ikke få personer, lag og foreninger som Halldis har gledet med sanger, dikt og prologer. «Livets oktobersang» stod trykt i Glåmdalen i 1988.

Tegn i tiden

Orda kommer så tett
de filtrer seg sammen
det ene etter det andre
stadig raskere,
stadig mer innholdsløst
Gi meg en tankestrek innimellom
om ikke annet enn et semikolon
så jeg kan få tid til å tenke

Av Gunnar Nygård

Den lange skolevegen

Inger Strand på gardstunet i Nordre Otten, trolig i 1938.

Fram til sentraliseringen i 1956 hadde Trautskogen egen skole på Vester, like ved kapellet. Ungene gikk på skolen tre dager i uka, alle i ei klasse. Mange hadde to timers gange før de kom fram til skolen. Om vinteren gikk de på ski.

Også fra Nord- og Sør-Otten gikk barna på skole på Trautskogen. De hadde lengst veg av alle, minst sju-åtte kilometer må det være én veg. Stien de gikk er fortsatt synlig, og Odal Turlag har merket den.

Inger Strand, født i 1918, vokste opp i Nord-Otten. Hun forteller at hun gikk alle sju skoleårene på Vester. Hun var en god del yngre enn søsknene

sine og hadde derfor ingen å ha følge med den lange vegen. Om høsten og vinteren var det mørkt både til og fra skolen. Av og til kom far hennes, Anton, og møtte henne med lykt ved en bekk ved Nysætra. Den fraus aldri til om vinteren og var vanskelig å ta seg over for ei lita jente. Hun var redd mer enn én gang og sprang ofte det meste av vegen, forteller hun.

– Noen ganger var jeg jeg svært usikker når jeg gikk på skolen helt alene, og jeg minnes at jeg nok var litt redd dyrene i skogen, sier Inger.

Om vinteren gikk hun på ski tvers over Gjeddevatnet. Far hennes gikk opp skiløype hver søndag, men denne kunne være blåst igjen mandag morgen. Kaldt var det ofte, særlig langs

Av Mildrid Føsker og Gunnar Nygård

myrene og over vatnet der værere tok verst. Inger var som regel den første som kom på skolen om morgenen. Kona til læreren hadde fyrt i ovnen, så det var godt og varmt. Hun hjalp ungene med å tørke klær hvis de var våte. Sjuke var de sjelden eller aldri, forteller Inger.

Det var aldri snakk om å skofte skolen. Var vær og føre var for ille vinterstid, overnattet de hos slektninger på Trautskogen, men de ville nødig ligge borte.

– Jeg gråt nok noen tårer da jeg forlot mor og far søndag ettermiddag for å gå til Trautskogen og være der ei hel uke. Vi så på skolen som plikt og jobb, og stakkars oss om vi hadde skulket, kan jeg tenke meg. Det kunne skje at vi spurte læreren om å få gå litt tidligere en dag det var spesielt stygt vær, og vi kunne slippe den siste timen.

Om våren hadde jentene håndarbeid de siste to-tre ukene av skoleåret. Inger minnes det som spesielt trivelige dager. Var været fint, satt de gjerne ute og strikket eller sydde. Da fikk lærer Furu assistanse av Jenny Thoner som kom opp fra bygda for å undervise dem i dette. Ellers var 17. mai og juletefesten store begivenheter som ungene gledet seg til. I toget 17. mai gikk læreren først og slo takten på et blikkspann. De gikk en lang runde, forteller Inger, og moro var det sjøl om det bodde lite folk langs storparten av ruta.

– Vi barna gikk sjelden eller aldri med hendene i lomma. Etter å ha kommet hjem ved firetida om ettermiddagen, gjorde vi lekser. Senere måtte jentene hjelpe mor mens vi

gutta tok vår tårn i gardens stell. Det kunne være hardt noen ganger, men vi hadde det godt, forteller Ingers ti år eldre bror, Ole, i et intervju med Glåmdalen i 1989.

Inger giftet seg i 1942 med Julius Strand. De flyttet til Lyngset i Rove- lstadgrenda og fikk fire barn: Victor, Arne, Ivar og Kari. Inger ble enke for noen år siden og har nå leilighet i Sand bosenter.

Den gamle Nysæter-koia, som nå er revet.

Anton Otten på butrappa sammen med barnebarnet Victor (trolig) i 1947.

Max Manus på elgjakt i Knapper

2009 har vært et Max Manus-år. Jeg tenker da på den meget omtalte og prisbelønnede filmen om Max Manus og hans innsats under andre verdenskrig. Jeg tror ikke Jul i Nord-Odal har noe å tilføye når det gjelder hans krigsinnsats, men vi kan fortelle noe som ikke så mange nordodølinger vet, nemlig at Max Manus har jaktet elg på Stormo og Tannes jaktlag.

Hans Gustav Henriksen, nåværende eier av Stormo og Tannes, har gitt oss et «bidrag» om dette. Faren til Hans Gustav, Hans Chr. Henriksen, hadde en del med Max Manus å gjøre i forbindelse med sin forretningsdrift og inviterte han med til Nord-Odal på elgjakt. Første gangen var i 1949, og han var med flere ganger utover 1950-tallet. I dag er det kun to igjen av de som var med Max Manus og jaktet. Det er Gustav Engen og Kåre Aamot. Disse har nok avlagt et taushetsløfte, for jeg har spurt om de husker noe fra elgjakten sammen med Manus, men de har ikke noe å fortelle. Det eneste begge to husker, er at han var en god skytter.

Hans Gustav har imidlertid vært mer meddelsom.

Den gangen som nå lå jaktlaget på Koievollen under jakta. Ved leggetid hadde karene krabbet opp i køyene. Henriksen oppdaget imidlertid at et stearinlys stod og brant på kjøkkenbor-

det, og han spurte om ikke en kunne stå opp og slukke dette. Da gikk det noen sekunder før Manus avfyrte et skudd med pistolen fra himmelsenga og slukte lyset, hvorpå han sa: «God natt, gutter».

Denne historien er sannferdig. Som gammel etterforsker har jeg vært i koia på rekonstruksjon, og kula sitter fortsatt i veggen. Avstanden han skjøt på, var 7 meter. Det hører også med til historien at Max Manus aldri la seg for å sove uten at han hadde pistol under hodeputen. Krigen setter sine spor.

Manus ivret veldig for å jakte med løshund. Den gangen var nok ikke hundene så dresserte som de er i dag. Dessuten var det mye mindre elg, slik at resultatet ikke ble så bra. En gang kom imidlertid hunden helt på avveie og gikk til angrep på noen sauer som ennå var i skogen. Det gikk ikke bedre enn at hunden beit et par av disse. Dette vakte selvfølgelig en del oppstyr. Etter hvert ble dette kjent for Kitty Ekeberg, daværende eier av Stormo og Tannes, som kom med følgende uttalelse: «Den mannen skal aldri mer jakte på min eiendom.»

Hans Gustav husker også at Manus ville lære han å skyte, og det var han som var med første gangen han avfyrte et skudd med rifle. Max Manus var også pådriver for at foreldrene skulle kjøpe jaktrifle til Hans Gustav, noe de etterkom etter hvert.

I denne koia slukket Max Manus lyset med et pistolskudd.

Nedenfor følger et brev datert 17.10.52 fra Max Manus til Hans Chr. Henriksen. Hans Gustav har forbeholdt seg retten til noen strykninger.

Per og jeg ankom til Tannes kl. 4 lørdag ettermiddag. Vi ble her på en hyggelig måte ønsket velkommen til gårds. Etter oss ankom Sem som var en usedvanlig hyggelig kar, synes jeg. «Kommandanten», som Hovdenak ble kalt i Odalen, var i full sving, og etter adskillig bevertning reiste vi opp til hytten utpå natten for å ruste oss til den store dyst neste morgen. Selskapet bestod da av Sem, Per G. Hovdenak og meg. Kl. 1/2 5 om morgenen begynte vi å røre på oss og vi satte igang plan nr. 1 som gikk ut på at Bjerke og den importerte bikkjemann samt jeg skulle gå med loshund oppe på Hunnberget og Sem og de andre skulle ta posteringsjakt først, ved den og senere oppover not Grytberget. Denne morgenen

ble en av mine jaktoplevelser selv om den ikke gav noe resultat med hensyn til kjøtt. Bikkja viste seg å være meget god, den var ivrig til å søke og vi gikk langsomt gjennom terrenget og ventet stadig på at losen skulle begynne. Plutselig hørte vi noen gaul og jeg satte i vei mot der lyden kom fra. Etter å ha sprunget ca. 1 km. oppdaget jeg at lyden ikke var fra hunden, men kom fra en brølende elgokse.

Så begynte jeg å stile mot den. Den påfølgende halvtime hadde jeg spenning nok for resten av jakten idet oksen seg foran meg i det tette krattet og med jevne mellomrom brølte så konglene datt av trærne. Det kunne m.h.t. spenning bare sammenlignes med når storlaksen slo på i Hooper. Det var på mange måter en noe usedvanlig situasjon da jeg ikke hørte bikkja noe sted og stadig ventet at den skulle gaule slik at jeg kunne gå mere åpent på elgen. Plutselig hørte jeg hunden langt borte og jeg håpet en stund at den var på

sporet etter oxen, men det viste seg å være feil, tvert imot fjernet den seg fra der jeg var. Min brølende okse brølte nu mere enn noensinne, men allikevel var jeg ikke kar om å kunne komme den på skudd da jeg var livende redd for å støkke den. Jeg hadde faktisk oxen på et hold av 15-20 m tror jeg, men den stod i tettkrattet slik at det var umulig for meg å få øye på den.

Den seg stadig nedover i ulendet, og da der var et vinddrag gale veien, valgte jeg for ikke å stekke den, å springe etter bikkjelsen for å prøve å få hunden til å gå på elgen. Imidlertid viste det seg at hunden hadde fått los på en annen elg, og etter å ha sprunget et par km. begynte jeg å gå på denne elgen, og vår bikkjemann, som forresten het Markus, som kom, forklarte at han hadde gjort samme feil som jeg og sprunget på den brølende oxen da han trodde elgen var der. Nu hadde hunden vår hatt los i nærmere en time og det viste seg også

da vi begynte å gå på elgen at losen var blitt løsere og elgen gled vekk. Allikevel fulgte vi losen ca. 3/4 time før den løste seg helt opp uten å få anledning til skudd. Bjerke uttalte senere at makan til los hadde der nu aldri vært i Ekebergskogene på så lang tid han kunne huske, og jeg var meget tilfreds med morgenen selv om vi ikke hadde fått noe resultat. Det eneste jeg ergret meg over var at jeg ikke hadde tatt sjangsen og gått rett på den brølende oxen selvom den sannsynligvis hadde løpt sin vei.

Etter å ha laget bål og kokt kaffe kom bikkjen inn, og jeg tenkte da ved meg selv at det er slik elgjakt skal drives og så lyst på fremtiden. Dessverre viste

Max Manus under paraden i Oslo 13. mai 1945, da han var kronprins Olavs livvakt.

det seg at det ikke ble slik. Om ettermiddagen fikk vi opp noen dyr, men disse var ungdyr slik at hunden ikke klarte å få dem til å stå og vi mistet hunden som først kom tilbake da det begynte å mørkne. Da vi kom hjem til hytten, viste det seg at de andre ikke hadde hverken sett eller fått noenting, og neste morgen begynte vanskelighetene. Det satte inn med darlig vær og Markus' bikkje ville ikke arbeide, det viste seg snart at den var blitt syk og hadde fått en byll på baken. Utenom de jegerne jeg har nevnt var det altså Hans Engen, Bjerke, forstmesteren og Per-et eller annet. Vi sutret og frøs oss igjennom mandag, tirsdag uten å få noen elg. Forstmesteren bommet på en okse, det var det hele. Stemningen var nokså lav og alle gode forsetter om bare å skyte okser var forlengst borte. Hans Engen var på det tidspunkt villig

til å skyte på alt fra sauer og opover, og gleden var stor og oppriktig da jeg skjøt en elgku onsdag ettermiddag. Da var det som om det endelig gikk hull på byllen og torsdag falt der 3 elger. Kommandøren la opp en veldig manøvre og sendte oss ut som en blanding av destroyere og angripende kryssere, og etter en masse feil angående driving, vær og vind, smalt det fra den posten kommandøren selv hadde, og jubelen var stor da det viste seg at han hadde felt en elgku med et langt og vanskelig skudd - elgen falt steindød til jorden med en kule gjennom halsen!

Senere gikk vi oppover mot Nysetra tror jeg det var, og på veien oppover, gikk vi faktisk og vasset i elgespor. Jeg tror der var mere elg i terrenget enn der noensinne før har vært, men tildels meget små dyr. Bjerke og den nye mannen Per skulle drive, og vi var knapt kommet på post før vi hørte et skudd og en halv time etter smalt der et skudd til, naturligvis kom begge skuddene fra posten hvor forstmesteren stod. Så ble der plystring, prating og hojing, og da Per kom opp til meg fortalte han at forstmesteren hadde skadeskutt 2 dyr. Jeg spurte om driver nr. 2 var kommet inn og Per svarte benektende på dette, jeg sa da at vi måtte øyeblikkelig på post igjen. Hans og kommandøren hadde også trukket seg ut av post og de ble sendt tilbake. Jeg nevner dette savidt utførlig fordi det viste seg at p.g.a. dette tullet, gikk vi glipp av en av de store oksene som var i terrenget. Per hadde drevet oxen foran seg rett på min post hvor den hadde hørt støyen og pratingen og lagt om en annen kurs. Der ble nu et voldsomt sirkus for å finne de 2 skadeskutte elgene, den ene

fant vi nokså snart, den var død, mens den andre bare var truffet i låret. Jeg fulgte ikke etter den annen, men hadde den noe tvilsomme opplevelse å høre en kanonade på 11 skudd for dyret endelig ramlet overende. Skuddene ble besørget av Per G., Bjerke og Hans, og Pers historie om da Hans oppdaget elgen og ropte om hjelp var helt ubeskrivelig. Per mener at han har funnet ut hele hemmeligheten ved Hans, nemlig at han er elgeredd.

Fredag var en mislykket dag da vijaktet på nye tomter hvor der faktisk ikke fantes så meget som en elgskitt. Vi håpet derfor å ta den store elgoksen lørdag, men til vår store overraskelse hadde kommandøren beordret hvoledag for samtlige, så resultatet ble at Per og jeg reiste hjem tidlig lørdag morgen etter å ha avholdt en større skytekonkurranse mellom Oslo og Odalen. Jeg reiste hjem nedlesset med kjøtt, og meget takknemlig for å ha fått vært disse dagene i skauen selv om det til sine tider ble nokså surt å sitte og vente på post.

Hvalpen tegnet eget godt og Bjerke var meget begeistret over den, han mente det kunne bli alle tiders bikkje så vi får se hvordan den utvikler seg videre. Naturligvis var det en stor skuffelse både for Markus og meg at bikkjen sviktet, men kanskje det tross alt var best slik som det gikk. Der er ikke tvil om at Odølingene vil ha posteringsjakt og jeg tviler på om du noengang kan få forandret dette. Så får du ha det godt, jeg gleder meg til å se deg hjemme på elgsteik når du kommer tilbake, og du skal da få en muntlig og mere detaljert rapport om hva som foregikk. Hjertelig hilsen, Max

Årets idrettsprofil:

Mona Ringkilen

Idrettsprofilen i årets utgave av «Jul i Nord-Odal» er Mona Ringkilen. Hennes bosted er Ringkilen (nord) i Knapper. Hun er nå småbruker og vaktleder på Sentrum politistasjon, men har en idrettskarriere bak seg som få i Nord-Odal kjenner til.

Hennes foreldre Sigrid og Birger Ringkilen, som begge var nordodølinger, bodde på Grorud i Oslo den gangen Mona kom til verden. Mona vokste opp på Grorud, og hun var ikke gamle jenta da hun begynte å vise interesse og talent for håndball og fotball. På den tida var ikke fotball noen idrett for jenter, så valget falt på håndball.

Mona er ikke så veldig meddelsom når det gjelder å snakke om sine meritter i idretten, men heldigvis har hennes mor tatt vare på avisutklipp fra den tida hun var aktiv. Etter hvert fikk jeg tilgang til morens avisutklipp, og det var artig lesing for en sportsinteressert person.

I 1971 er det følgende oppslag i Groruddalen avis:

Nordtvet skole vant Oslo-mesterskapet i håndball for grunnskolen i jenteklassen ved å beseire Korsvoll i finalen med 2-1 etter ekstraomganger. Mona Ringkilen sørget for begge Nordtvet's mål, og sammen med Anne Kongshavn var hun lagets beste spiller i finalen.

Dermed var det hele i gang. Foreldrene var begge meget idrettsinteres-

serte og fulgte henne på treninger og kamper. Som ungjente og oppover i tenårene spilte hun for Grorud. Som 17-åring ble hun «plukket opp» av Karen Fladseth, som da var trener i Refstad. Refstad spilte den gangen i 2. divisjon, men i løpet av sesongen 1977/1978 rykket de opp til 1. divisjon.

Frode Kyvåg var landslagstrener da Mona ble tatt ut på landslaget første gang. VG skriver den 24.11.77 bl.a. følgende:

Mona Ringkilen fra 2 div. mot v-toppen Øst Tyskland. Ingunn Strøm har meldt forfall til kampen. I hennes sted er Mona Ringkilen fra 2. divisjonslaget Refstad trukket inn. Mona debutterer med andre ord mot verdens kanskje beste håndballnasjon. Uken etter kommer hun like inn i løvens hule når damene skal forsvare sin plass i B-gruppen under VM. Er det ikke en fallitterklæring å ta med en så ung spiller – som attpåtil spiller i 2. divisjon, nå som så viktige kamper står for døra? Mona Ringkilen viser solide takter – både på klubb og under landslagstrening, sier Frode Kyvåg. Hun har internasjonalt snitt, er kald nok, og hun spiller meget bra både i forsvar og angrep.

Dagbladet skrev bl.a. følgende i sin omtale fra en kamp mot Vest Tyskland i 1978:

Lagets eneste 2. divisjonsspiller, Mona Ringkilen fra Refstad, er et håndballtalent av de sjeldne. Hun har spillerforståelse og blick for spillet.

Med til historien hører også at Norge

tapte 13-14, og at Mona var lagets toppscorer med 5 mål.

Etter dette ble det overgang til Vestar og mange landskamper for Norge. Hun ble norgesmester med Vestar, og hun fikk etter hvert 30 landskamper. På landslaget hadde hun først Frode Kyvåg som trener. Senere overtok Otto Th. Pedersen. Profilerte spillere som Marit Breivik og Hanne Hegh spilte med Mona på landslaget. I tillegg til landskamper ble det også Europacup.

Det ble trent to ganger om dagen pluss kamper, og i 1983 ble hun lut lei håndballen og la rett og slett opp, men idrettskarrieren hennes stopper ikke der. Etter sesongslutt i håndballserien våren 1983, begynte hun å sparke fotball i BUL. For å gjøre en lang historie kort, kom BUL til cupfinalen som ble spilt på Bislet den 9.

oktober1983. Følgende var å lese i VG den påfølgende dag:

Håndballstjerne ble fotball-helt. BUL slo Sprint 2-1. Jeg var kort og godt lut lei alt som het håndball. Derfor ville jeg forsøke noe nytt! BULs matchvinner Mona Ringkilen var strålende fornøyd etter at hun sikret BUL lagets femte NM-tittel i deres sjette finale – på seks år. Og det gjorde Mona i sin aller første sesong som fotballspiller. Tidligere var hun nemlig storskytter hos Grorud, Refstad og Vestar, men det var som håndballspiller. 30 landskamper fikk hun også med seg før hun valgte å skifte idrettsgren. Og det ble et lykkelig valg – NM-gull i første forsøk.

Dette medførte at hun var på en landslagssamling i fotball, men hun ble aldri noen landslagsspiller. Hun avsluttet idrettskarrieren sin med å spille bedriftshåndball for Oslo poli-

Bislett stadion, cupfinalen for kvinner 1983. BUL har slått Sprint/Jeløy 2-1. Mona Ringkilen er nummer fem fra venstre i bakerste rekke. (Foto: Scanpix)

tiidrettslag. Her var hun uheldig og pådro seg en nakkeskade som hun fortsatt sliter med. I dag er hun en ivrig mosjonist på tur i skog og mark i joggesko eller med ski på beina.

Jeg vil avslutte med et intervju Glåmdalen hadde med Mona 7. oktober 1978, ikke hele, men en liten bit. Glåmdalen spør hvilke forhold Mona

har til Nord-Odal. Hun svarer:

Jeg er der faktisk så ofte jeg kan. Jeg stortrives på landet, så jeg er ofte hos bestemoren min, Minni Ringkilen, i Mo.

Nå er ringen sluttet. Mona har overtatt bestemors småbruk og pendler Knapper-Sentrum politistasjon i Oslo så å si daglig.

Mona sammen med trener

Den gamle smia i Nordliløkken

I gamle dager var det ei smie så å si på alle gårdsbruk i Nord-Odal. I dag er det ikke så mange igjen. I Nordliløkken i Knapper har smia blitt tatt vare på. Det er ikke bare smia, men kunnskapen om denne som også blir tatt vare på ved at smia fortsatt blir brukt av eieren. Bevart levende kulturhistorie kaller vi dette.

Hvor er Nordliløkken? Jeg har bodd i grenda i snart 65 år og visste ikke det riktige navnet på stedet før jeg ble interessert i smia. I Knapper kaller vi stedet for Likkjen, og folkene som bor der, heter Eldbjørg og Leif Bjørnstad, og det er sistnevnte som bruker smia.

Smia var fra 1877 boligen på eiendommen. Den har en grunnflate på 10,5 kvadratmeter.

Det vil si at de som bodde der på den tiden og frem til begynnelsen av 1900 tallet, hadde trangt om plassen. Etter den tid har det blitt oppført to bolighus på eiendommen. Det eldste er revet, men boligen fra 1877 er tatt vare på og er i dag smie. Dette ble gjort i 1946-1947, og den ble i den forbindelse flyttet fra gårdsplassen.

I 1998 startet Leif opp med restaureringen av smia. Riksantikvaren var inne og godkjente det som ble gjort. Det ble gitt tilskudd til materialer, men ikke til restaureringsarbeidet.

Da Leif gikk i gang med arbeidet, var det jordgolv i smia.

I forbindelse med restaureringen ble det støpt golv og murt en lav Leca-mur for å få den litt opp i fra bakken. Det ble skiftet ut 12 stokker i veggene, og på taket ble det brukt gammel sementstein.

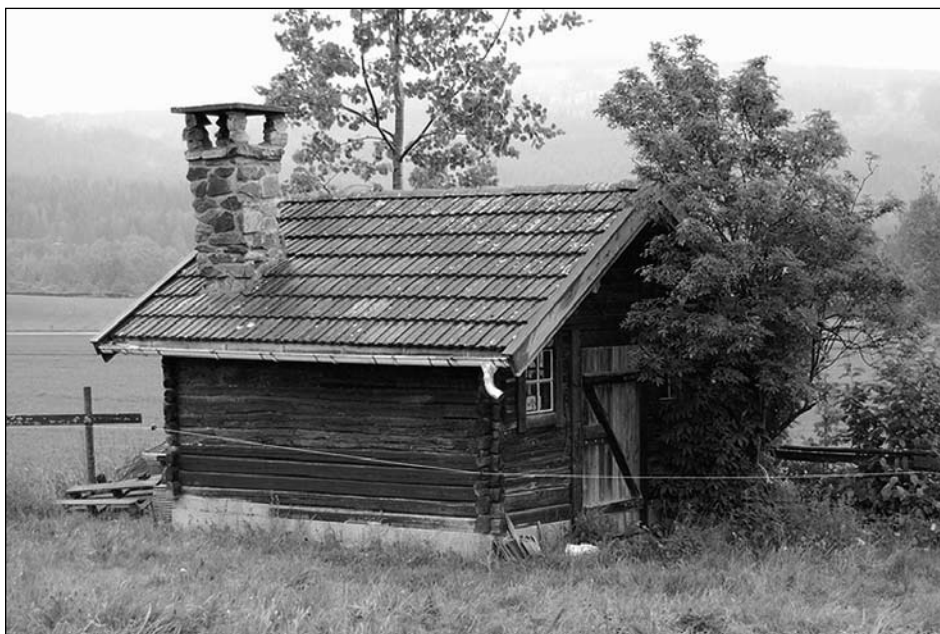
Essa var bevart, men den måtte mures opp på nytt. Det samme med pipe og kappe. Her er det selvfølgelig blitt brukt gråstein. Smiubelgen som er eldre enn bygningen, altså fra føre 1877, var også inntakt. Under restaureringen ble det skiftet skinn på denne.

I 1999 stod den «nye» smia ferdig. Åpningen av denne glemmer ingen av de tilstedeværende.

I forbindelse med støping kan det dannes små gasslommer i støpen. I essa var det støpt, og da Leif tente opp denne, kom det flere «puff» som kastet flammer ut i rommet. Ingen ble skadd, men de tilstedeværende oppdaget at smia er en varm arbeidsplass.

Tekst: Steinar Bjørnstad

Foto: Ola Erik Tangen

Den restaurerte smia.

Leif Bjørnstad har fyrte opp i essa.

Tilbakeblikk på året vi har lagt bak oss – 2009

Kulturprisen for 2008 tildelt

Gunnar Nygård

Ingen har dekket flere kulturarrangementer i Milepelen enn Gunnar Nygård. Derfor var han på plass med to kameraer da Milepelens 20 første år ble feiret med en stor jubileumsforestilling. Nygård satt klistret til telelinsa og zoomet inn ordfører Asgeir Østli, som skulle røpe hvem som fikk kulturprisen.

– Jeg håper du har selvutløser, for du er årets vinner av kulturprisen, sa ordføreren.

Knapper-jente med utmerkelse

Oda Bakken fra Knapper er tildelt 4H sin høyeste utmerkelse. Bakken, som er med i Fjellknappen 4H, ble tildelt plaketten under 4H Hedmarks årlige plakettfest på Glomdalsmuseet på Elverum.

Jubel for ny hall

Det var full aktivitet i tolv timer til ende da glade nord-odølinger feiret at de endelig har fått egen idretts-hall. Hundrevis av folk valfartet til åpningen.

– Det har bare vært helt herlig, stråler en glad Lena Sundet Grinna, som sitter i hallstyret og har vært en av dem som har gått i bresjen for idrettshallen.

Det var ordfører Asgeir Østli og Asgeir Vestli i hallstyret som klippet

Av Steinar Bjørnstad

over båndet og erklærte hallen for åpnet.

Marie Haagenrud fikk

Karoline-prisen

Karoline-prisen går til en elev ved en videregående skole som på en positiv måte utmerker seg ved å kombinere skolegang med utenomfaglige toppprestasjoner.

Marie ble landskjent gjennom sin rolle som den kreftrammede Cecilie i filmen «I et speil, i en gåte» basert på en roman av Jostein Gaarder. Prisen ble delt ut på SAS-hotellet i Oslo.

Lars Tangnes Frantzen

med mesterskapsrekord

Lars Tangnes Frantzen, 18 år, klinte til med et lengehopp på 6.84 meter og satte samtidig mesterskapsrekord under Ungdomsmesterskapet i Stangehallen. Hoppet på nærmere sju meter beviser at han er landets beste lengehopper under 20 år.

Gulltreneren

Magnar Dalen fra Austvatn er trener for det finske langrennslandslaget. Aino-Kaisa Saarinenens VM-gull på åpningsdistansen, 10 km. klassisk, ble feiret med kake og champagne i Liberec.

Skileikanlegget

i Steinbekken åpnet

Grunneier/skiløper Bjørn Haugen klippet over båndet og erklærte an-

legget for åpnet. I forbindelse med åpningen var det helt naturlig at fakkelhopperen fra OL 94, Stein Gruben, fikk tilsvarende oppdrag i den nye 12-metersbakken.

Per Thorbjørn Verket hedret

– Per Torbjørn har på en fantastisk måte gjennom mange år stått på for kultur- og musikklivet i bygda. Han har vært iderik, initiativrik og uredd, og dermed fått realisert prosjekter som andre bare har kunne drømme om, uttalte leder av NMF Hedmark og Oppland, Botolv Gjeldaker, da Per Thorbjørn ble overrakt Norsk Musikk-korps Forbunds hederstegn.

Fokus på miljøet

7. klasse ved Garvik skole har gjen-

nom hele syvende trinn hatt fokus på miljøet. Onsdag 22. april markerte de «Jordas Dag» ved å dele ut selvlagde handlenett ved Mo-senteret for å min-ske bruken av plastposer.

Rekordvarm april

April var rekordvarm. Per Fløtten har aldri registrert en varmere april, siden han startet med temperatur-målingene på Sand i 1942. Gjennomsnittstempe-raturen var 6,3 grader, mens normalen er 2,7. Det ble registrert 20 grader den 27. april.

Per Fløtten tildelt Ludvigprisen

Fløtten har fått prisen som følge av sitt engasjement for at eldre nord-odølinger skal bli bedre bilførere. Hedmark Trafikksikkerhetsutvalg står

Per Thorbjørn Verket får NMFs hederstegn av Botolv Gjeldaker. Til venstre lederen i Nord-Odal Hornmusikk, Harald Moen.

Bronsevinnerne: Fra venstre Lars, Fredrik, Øystein og Stein Erik.

bak prisen, som består av diplom og 10.000 kroner. Prisen ble delt ut for 22. gang. Fløtten er den andre nordodølingen som mottar denne prisen. Henry Haug fra Knapper fikk prisen første gang den ble delt ut.

Bronsegutter

Stein Erik Sollien, Fredrik Bergseteren, Øystein Sva og Lars Tangnes Frantzen tok bronse på 4 x 100 meter stafett i Norgesmesterskapet på tida 42.28. Det er bare to lag i Hedmark som har løpt raskere på 4 x 100 m.

Støverud Mat solgt til Norges Gruppen

Forretningen ble etablert for 54 år siden. – Litt rart, konstaterer Kari Støverud Hansen, som overtok ansvaret for butikken i 1989 etter sin far Asbjørn Støverud.

Alexander Rybak i Nord-Odal

Melodi Grand Prix-helten Alexander Rybak leverte varene med fela si og sjarmerte et ellevilt odalspublikum under Odalsfesten. Drøye 2200 kom for å høre Rybak.

Det ble folkefest da Alexander Rybak kom til Sand.

Tidenes verste fellesferie

Det har aldri vært målt flere regndøgn hos Per Fløtten i Nord-Odal i juli enn i 2009.

– I 25 av 31 døgn i juli kom det regn, og i løpet av de 114 årene vi har hatt målestasjon her, har det aldri vært så mange døgn der det har kommet nedbør, forteller Per Fløtten.

Morten Moldskred i landslagstroppen

Morten Moldskred er tatt ut i landslagstroppen som skal spille VM kvalifisering i fotball. Hva har det med Nord-Odal å gjøre? Morten bodde i Nord-Odal på 1980-tallet. Han la igjen mye energi på Myra fotballstadion i

Austvatn. Jørgen Underthun var treneren hans, og han minnes Morten som en skikkelig terrier. Han var liten av vekst, men veldig rask og hadde en voldsom intensitet i spillet sitt.

– Han scoret allerede da mye mål, forteller Underthun. Moldskred spilte for Austvatn fra han var 6 til 12 år.

Frammøteprosent på 84,4 ved stortingsvalg

Det var en frammøteprosent på 84,4% i Nord-Odal under høstens Stortingsvalg. Dette til tross for at det på landsbasis er 80 år siden valgdeltakelsen var så lav. Nord-Odal var på topp i Glåmdals-regionen.

Her er ett av lagene som Morten spilte på i Austvatn. Bak fra venstre: Tom Freddy Guste-rud, Ole Kristian Sjøberg, Morten Moldskred, Ronny Solvang. Tommy Knauerud, Gøran Myrer, oppmann Hugo Østmoen og Bør-Ove Breiby. Foran fra venstre: Lasse Weckhorst, Ronny Østmoen, Birger Petter Magnes Kirkvaag, Øyvind Flo Bergsødegård, Brede Haugen og Tom Trøbråten.

Nord-Odal ungdomsskole 40 år
Rektor Bjarne Haug Thesen inviterte til storstilt jubileumsfest. Over 2600 elever har fått sine vitnemål fra Nord-Odal ungdomsskole siden 1969.

Følkalt i Skålbergsætra

Det var rene folkevandingen til Skål-

bergsætra 30. august. Odalstunet, Austvatn Vel og Nordre Odalen Kulturminnelag hadde lagt opp til ei spennende kulturvandring fra Austvassbrua via Bakkefløyta, Bakkesætra og Båntjennet til Skålbergsætra.

Nærmere 200 store og små var med på hele eller deler av turen.

Det var mye folk på vangen i Skålbergsætra 30. august.

Vise til mor

Vil du lytte til menuetten
i fra gjester og hele slekten
gratulerer, gratulerer
med din åttiårsdag
Hele slekten er samle'
både unge og gamle.
Vi skal synge, vi skal prate
til det lysner av dag.

Opp Kjøla du kom til verda
første steg på den lange ferda
gjennom skogen, gjennom skogen
ned til skole og prest.
Itte traktor og busser.
Itte biler som skjusser
itte sykkel, men det hendte
du fikk skuss meden hest.

Du fikk tjeneste borti garda,
di fikk spinne og karda.
Det var mjølking, det var mjølking
både mårra og kveld.
Itte fjernsyn med glitter,
det var fele og sitter.
Itte madrass lagt av skumplast
det var halmseng med fell.

I fra Kjøla i ått'ogtjue
kom ho Jørgine hit som frue
it til Åsa, hit til Åsa,
det ble unger på rad.
Det ble gutt, det ble jente,
flere gutter i mente.
Itte klesvask med en maskin,
itte klossett og bad.

Det ble krøtter med kalv på båsa,
mjølk og rømme og smør i Åsa,
sau med ull på som ble ulltråd.
Gris og høner og egg,
det var saltmat på bua.
Det var varmt inn i stua,
itte kjøl'skap og fryser,
itte vannkran på vegg.

Det var litt i fra gamle dage,
i fra hjemmet og hus og hage.
Kjær mor vår skal ha takk for
alle den tid som har gått.
Takk for maten på bordet,
takk for alt det du gjorde.
Gratulerer med dagen,
takk for for minner vi fått.

Torbjørn Nettet skrev denne visa til sin mor Jørgines 80-årsdag i 1987. Jørgine var fra Kjølen i Mo.

Ei sannferdig historie fra Nord-Odal...

Ei Knapperkjærring måtte tel dåkter'n einn dag før ho var så spial og hadde revju. Ho hadde vøri hukklinn og før-rinn i fleire da-ar og heilhåga på at nå mått a bli hellbrigd førri kleinheita si. Tisst tiss je, je er støtt, sa a, og haule nedåver, herkinn og hølgrøvinn, og var hågå på duggul. Ho hadde neitt sæ om måran og lauvve sæ førri ho hadde liggi omsjærves med en lortvæll og skøkinn gubbe på ei strådine natters tier. Nikkjul'n som brukte å ligge på skøppskruve stakk a i føkkelskuppen. Ho var staunntrotinn, men tok sæ litt pannerusk enda ho var både skurminn og nømmin. Ho hadde itte pinte sæ hæll, men gikk i en snæpasi

stakk tel hånndass, før jærkjall var a itte. Bære je itte har kjakasota hæll bæljerev, je som skær tell høktiss og det er så illjeint. Ho tvæla litt før ho åkleåver og vart trötinn å høllt på å kvåmmne. Ho gjorde annoter mens ho hævvle sæ på den bøllklaka gutua. Detta var sinnkt, ho fekk eit sting i bringen og måtte ta sæ en hugguminnt. Ho hala på litt og tok fram bønningen, og ønsje at ho måtte begå sæ inna måran. Akkurat da datt a i vægaværka og herpeserte hommelbota i lemora. Mæn likevæl drog kjæringa til høktiss i Sinner-Odaln om lurdasseftan enda ho var både skrækall og putttinn.

Tom Vik fikk dialektpris

Tingrettsdommer Tom Vik har fortsatt å bruke odalsdialekta på en ekte og naturlig måte over alt, også i rettsalen, på TV og radio. Han har bidratt til å gjøre odalsmålet bedre kjent og akseptert. Nettopp derfor mottok han Nordre Odalen Kulturminnelags første dialektpris ved et arrangement på biblioteket i mars.

Gris-slakting på Skoga

Et barndomsminne i fem bilder

1. bilde

Iltert kvin
frå villert svin
skær igjennom luft
og mæry og bein,
rompekjøres ut frå bingen
fram mot slaktærbenken,
Sverre Enger,
kniva kvaesst,
talja henger klar.

2. bilde

Liten gutt med store auer
klistre fast i kjøkkenglase'.
Vil hæls itte titte,
mæn han må,
- litt.

Håper i det lengste:
Kanskje grisen stikker?
Ønsker slakter'n glir.
Det som må skje, skjer.
Skøllærvatne' damper hett.

3. bilde

Nissemaske, julbokkmaske,
slaktærmaske på,
- nå!
Skuddet smæller,
grisen dætter,
gutten stanger inn i ruta.
Grisen ligger alt på benken.
Den som skaut og den som stakk,
det var'n Sverre Enger.
Nå blir alt det fæle gjort:
Rør i bitta, blodet størtner fort.
Snø og blod.
Heile væla rau.
Nå er Grommen dau.

4. bilde

Ja, vi elsker kjøtt og pølse,
spikjuflæsk og klubb,
koteletter, syltelabber,
sideflæsk og smult
vil vi alle ha.
Hei og hå!
Ribbefett og flæskfett,
ta litt ister med i pølsa,
stikkærstikkje vil vi itte ha,
det kan skjørta ta.

Le de are eta,
putte ti sæ.
Aldri,
aldri skær je eta dæ.

5. bilde

Da'a går, heldigvis,
gøtt en glømmer
julegris.
Snøen dækker alle spor,
bære fæler ta en ræv
rote ti no'
nedst i jorde'.
Je er med og renser tærma, stapper
pølsa,
skinka må i bål med laka.
Har du smaka
god og værm
kjøttkaku på gaffel?

Om Grommen var grom.
Om bingen vart tom.

Av Hans Ludvig Fredheim

Noen små trekk fra kristelig virksomhet i Nord-Odal gjennom 50 år

For flere år siden var det en jubileumsfest på Salem i Austvatn. Jeg blev for anledningen bedt om å fortelle litt av hvad Jeg kunne huske ang. den kristelige virksomhet, spesielt for Austvatn. Vedkommende sogneprest Finn Konow som var på denne festen, bad meg etterpå om Jeg ville nedskrive efter hukommelsen hva Jeg kunne mindes ang. den kristelige bevegelsen over Odalen. Jeg har aldri siden hatt tid og anledning til dette forend nu.

Jeg vil da forsøke efter beste evne i lidt store trekk å fortelle noe av det som særlig kan ha interesse for de som herefter skal ta fatt og for fremtiden føre Guds søn herover bygden. Det er vel forståelig at Jeg må ved denne anledning av og til også ta mig med.

Hva Jeg har jo gjennom sirca 45 år til stadighet vært med i virksomheten her i Nord-Odal og Slåstad.

Da Jeg straks over jul i 1902 sammen med kjøpmann Oscar Andersen fra Oslo første gang kom til Odalen, så var det til Sand vi kom. Det hadde året forut gått en vekkelse over Sand. Mange hadde blitt frelst. Blant disse var Per og Jacob Ruud. De var begge svært ivrige og hadde til stadighet møter rundt om i bygden. Oscar An-

dersen hadde tidligere vært i Sand. Nu hadde han fått isinde at også Jeg skulle være med. Dette var egentlig min første prekentur. Det var i grunden ikke så rart med prekingen min, men synge og spille kunde Jeg vel en del bedre. Det var vel egentlig som Oscar Andersens klokke Jeg gjorde mit første indtog i Odalen.

Det var en herlig vartid over Sand den vinteren. Nesten på hvert møte var det noen som overga sig til Gud. Husene var overfyldte kvell efter kvell. Verden raste slik som altid er tilfelde under vekkelsestiden. Der ble diktet viser om oss. Til og med blev der laget et lite skuespill, hvor Andersen og Jeg blev fremstilt til ikke liten fornøielse for de skrivelystne. Imidlertid, vi takket Gud for at vi aktedes verdige til å hånes for Jesu navn skyld. Når det er seiersjubel bland Guds lille barneflokk, da vågner også verden.

Efter 14dagers tid måtte Andersen på grunn av forretninger reise hjem. Imidlertid ble Jeg tilbake. Sammen med brødrene Ruud fortsatte møtene til hver kveld. Vekkelsen vedvarte og synden vendte om. Efter en tid kom Andersen tilbake og hjalp oss.

Engang i februar samme vinter blev det bestemt en fest i Mo. Den skulle være hos Thor og Lina Skolbekken. Per Ruud og Jeg skulle være predikanter på denne festen. Det var første gang

*Notater av C.A. Jernberg bevart av
Ragnhild Jernberg Skogbakken.*

Jeg gjestet Mo. Jeg hadde da ingen anelse om at resten av mit liv skulle Jeg komme til å leve her i Mo. Om festen i Skolbekken er det bare å si at det blev en gild fest. Flere unge menn overga sig den kvelden til Gud. Blant dem var Lars Wiken eller Lars Solvang som han også kalles.

En tid efter nevnte fest, blev Jeg med Jacob Ruud over til Mo igjen. Denne gang blev det Knapper som skulle besøkes. J. Ruud hadde tidligere på

vinteren hatt andre møter i Knapper og noen hadde også overgitt sig til Gud. Så vidt Jeg kan huske blev Jeg da en tid her i Mo. Sammen med Jakob Ruud blev det da møter og fester rundt om i bygden. Jeg tror også at vi var sammen på en fest på Kildal også i den tiden.

Den tiden var alle huser overfylde med folk når der var bestemt møter. Selv Kildal som den gang var i et over hele annen etg. var ofte fuldt besadt.

*Carl Agnar Jernberg
var klokker i Mo.
I mange år var han
en sentral skikkelse i
det kristelige arbeidet
i bygda.*

Det var den gang bare to fronter, Verden og lesera. Av og til, især i høitidene hadde vel ungdommen sine baller og fester, men det var som sagt, bare av og til. Det var ingen danseskurser den tid. Heller ikke hadde vi noen organisasjoner da som nu. Det meste var vel en kvindemisjon i kredsene bortover. Foruten Kildal var det ingen bedehuser her i Mo. Det blev først i 1912 det neste bedehus blev reist og det var bedehuset «Elim» i Knapper.

Til å ordne med møter og lignende var det den gang for Kappers vedkommende Pauline Pålerud som ordnet med dem ting. Hun bodde sammen med sin mann Embret, i deres lille hus med noen mål jord rundt. Embret var mye dårlig og orket lite med tungt arbeide. De hadde en ku og en gris, det var hele deres rikdom. Pauline sydde, spann, batt og vevde. Med dette tjente hun vel noe, men i den tiden var det vel ikke så stor fortjeneste hun hadde. Men på trods av at de var flattige, hadde disse våre venners rå til at til stadighet ha herrens vidner både i kost og logi. Mange er de predikanter som i den lille profetverden på Pålerud funnet hvile både til legeme og sjel. Når jeg tenker på Pauline og hennes hjerte for Guds navn og de store offer hun bragte, blir Jeg varm om hjertet. Hun døde i 1948 gammel og mett av dage vel 90 år gammel. Hennes mann Embret døde for mange år tilbake. Velsignet være både Embret og Pauline Påleruds minne.

Det hadde ved denne tid begyndt å bli flere venn hjem i Knapper. Gunerus Hansen og hustru hadde startet forretning i Knapper. Både Hansen og

hans hustru Olea var gudfrygtige og meget gjestfrie venner. De var kommet hit fra Solør som bestyrer folk på Tannes. De hadde sluttet hos Egeberg og begyndt handel på Knapper. I deres hjem var det ofte møter og et sted hvor predikantene ofte fikk bo. Ved denne tid kom også Anton Sandberg og hans hustru Jørgine hit til bygda. Han som skogsassistent hos Egeberg og hun som lærerinde i Knapper. De var den gang i sin ungdoms vår og gikk med liv og sjel inn i tjenesten også for herrens sak. Som Lærerinne har hun i nesten 40 år sådd livets sæd i de små barnehjerter. Hun har også hele tiden vært søndagsskolelærerinne. Den sæd hun har sådd har ikke vært forgjeves. Det har på så mange måter gjennom årene kommet tilkjenne at hennes arbeide har ikke vært forgjeves. Hennes gjærning er nok ikke glemt av ham som endog belønner et beger kaldt vann.

Mens Jeg beveger mig i Knapper så la mig også nevne Finn og Gustava Bergsødegården. I denne heim har det gjennom årene vært mange møter og fester. Finn og Gustava har også hatt den store glede å se alle sine barn frelste. Noen av dem har for lengst forladt dette liv og er hjemme hos herren. Vi står i stor taknemmelighet til både foreldre og barn på Bergsødegården for hva de har vært for Knapper og Vennene gjennom alle år.

For omkring 30 år siden blev også O. A. Sæther og hans hustru Olga frelste. Det var en stor seier i Knapper. Så blev også kjøpmann O. A. Sæthers hjem et venn hjem. De har gjennom alle år vist en stor interesse for virksomheten i Knapper. I årekk

har også O. A. Sæther vært formann og leder for virksomheten. En av deres døtre, Berte har nu gått i far og mors fotspår og er nu aktiv med som søndagsskolelærinne og leder for virksomheten på Elim. Der kunne vel nevnes flere venn hjem i Knapper. «Orsna» er et sådant hjem. Der har det gjennom tiden vært mye møter og fester. Og mange av hennes vidner har også hatt sitt herberge der.

Marius og Mathilde Botner har gjennom minst 50 år vært aktive med i kampen for sjelens frelse. Først i rekken av år i Fjell og siden i Knapper.

Edvart Botner og hans hustru Lina har i over 50 år vært av de trofaste som alltid var å regne med. Det er nu mange år siden Lina fikk hjemlov. Edvart er fremdeles med os på trods av sine mange og åtti år er han alltid tilstede på Elim og avlegger sine varme vidnespyrd. Ant. Rognstad er også en med av de gamle som har nedlagt meget arbeide i virksomheten i Knapper. Han blev omvendt til Gud i sin ungdom og har hele tiden vært aktiv i tjenesten. I mange perioder har han vært foreningens formann. Når bedehuset «Elim» i 1912 blev reist utviste han stor aktivitet for å få huset opp og ferdig.

Det er selvfølgelig mange, mange flere som kunne nevnes i Knapper, både av dem som lever og de som gjennom årene er forfremmet til herligheten. Men disse som her er nevnt er av de gamle pionerer som har vært med så at si fra den første tid.

Garvik Kreds

Til Garvik kreds hører også gården Mortrud. Der har gjennom årene bodd

en aristokratisk slegt. Det var underlig når det ryktes i 1906, lidt ut på våren at Gulbrand og Berte Mortrud hadde slått lag med Gudsfolk. Deres omvendelse var hård og kampfull. De kan begge fortelle når Gulbrand kjempet i stallen og Berte inne i stuen. De seiret imidlertid begge to og det var sikkert en underlig stund, når de begge for hverandre bekjendte at de hadde seiret og fått Gud i sine hjerter.

Mortrud blev efter denne tid et Betania, hvor herrens venner alltid var velkomne. Det var i lang tid utover årene til stadighet møter og fester på Mortrud. Mange av oss som lever i dag, glemmer nok ikke denne fine vårvind som var over Mo i denne tid. Særlig minnes en 17. mai fest vistnok i 1906, da gamle Hans-post blev herlig frelst. Han var den gang 75 år gammel. Ja, Mortrud blev et venn hjem av de skjeldne. Enda lever både Gulbrand og Berte Mortrud. Den ene 91 og den andre 90 år gamle. De er begge lyse og ser henimot evigheten med glede og forvetning.

Der gikk også i denne tid en luftning over Ruuds kreds. Skredder Julius Bråten og hans hustru Anne blev i denne tid grepet og lot sig overtale til å gi sit liv over i herrens hånd. De er nu begge gamle og venter på herrens forløsning.

Pauli Ruud som hun den gang kaltes, blev også i den tid frelst. Hun blev ført over fra mørket og til lyset, i fra Satans magt og til Gud. Pauli begynner nu å komme opp i årene, men hennes ungdoms frelser er henne fremdeles like kjær. Hun har vært til stor nytte og velsignelse hele tiden siden hun

blev frelst. Noen flere blev vel også i denne tid vunden for herren i Ruud og Garvik, men disse vil Jeg særskildt få nevne.

I Garvik bodde i denne tid lærer Andreas Spilhaug med sin hustru Maren. Disse gamle var særdeles virksomme. De både hadde og fikk til møter både i sit hjem og rundt om i kredsene. De hadde lenge kjempet og bedt om at syndere skulle frelses. Nu når dette skjedde gledet di sig usigelig. De har nu lenge vært hjemme hos Jesus. Vi minnes dem med glede og takk for hva de var og gjorde for herrens venner under sin vandring her iblandt oss.

Austvatn og Slåstad kredser.

Austvatn og Slåstad var fra gammel tid en virksomhet. Gamle Arne Løfsgård fra Åsnes i Solør kjøpte i sin tid gården Kuggerud. Denne Arne Løfsgård var far til distriktsjef Arne Løfsgård som alle kjendte. Arne Løfsgård var en gammel Haugianer, streng og alvorlig. Han skiftet imidlertid engang i 1880 årene til indremisjonsforreningen i Austvatn og Slåstad. Den strakte sig fra Rønningshaugen i syd til Høiby i nord. Kuggerud var sentrum. Der var i 2 etg. en stor sal som var samlingstedet for større møter og fester. Det blev ikke så lenge Arne Løfsgård den eldre brukte Kuggerud og var bosatt der. Kuggerud blev om ikke så lang tid overdratt til hans sønn distriktssjef Arne Løfsgård. Han var ved denne tid nyfrelst og i sin ungdoms kraft.

Samtidig kom også Ole Knudsen med hustru til søndre Berg. Begge var solide troende mennesker. Sammen med dem fulgte også en mann ved navn Kristian Larsen fra Henni i

Nes. Larsen hadde i hele 18 år vært kokk på dampkjøkkenet i Oslo. Av den grunn fikk han navnet «damp-Larsen». Under dette navn er han viden kjendt rundt om i bygdene. Han var av O. Knudsen leid med av den grund at han kunne alt vedrørende matlaging, slakting m.m. Det som imidlertid utmärket Larsen fremfor alt var hans brennende kjærlighet for syndernes frelse. Han begynte straks efter han kom til Berg, sammen med Løfsgård å ha møter. Det utbrøt snart en vekkelse som strakte sig over hele Austvatn og like utover til Slåstad.

Mange både unge og gamle overgav sig til Gud. Det var en besøkelsestid over stedet, som ennu den dag i dag bærer mærker efter sig. Der dannet sig en stor musikkforening. Med damp-Larsen i spissen var det nok ikke godt å være synder, der disse gikk til angrep.

Vekkelsen varte i flere år og fred og herrens velsignelse hvilte over venneflokkene.

Noen av de unge hadde oppholdt sig i Kristiania en tid. Der hadde de kommet i forbindelse med d. s. k. «Erikianerne». Disse venner førte i denne tid en mærkelig lære og enda merkligere var deres måte å oppføre sig på. De jublet og danset og skrålte og var efter eget sigende overlykkelige. Aldri behøvde de å be. De hadde alt og det i overflod. De hadde så rene hjerter at de gjerne kunne fremstilles til alles beskuelse.

Noen av disse kom til Austroa og begynte med møter. Dette var noe aldeles nytt som ingen her oppe kjendte til. Imidlertid vandt dette gehør hos mange av vennene og de sa farvel til

sine gamle venner og gikk helt over til dette nye som hadde kommet.

Larsen og de gamle venner var bare treller og hadde ikke lært det fulle evangelium å kjenne. Mange andre ting kunne også i denne forbindelse nevnes. Imidlertid er meget av de ting som da var aktuelle av de ting som helst bør glemmes. Det er så sårt å tenke på at disse tilreisende med sin uforstand og galskap, rev venneflokkene så grundig sønder og sammen at den aldri seinere har magtet å reise sig av sit nederlag.

I og med denne triste begivenhet kom ufreden inn i Austvatn kreds og har mer og mindre gjort sig gjeldende like opp i denne tid.

Både Kr. Larsen og A. Løfsgård har nu for lengst for lengst sagt jordlivet med striden og besværligheten sit evige farvel. Men vi som enda står igjen på jordens stormfulle strand, minnes dem i ærbødighet og takk for deres store innsats for Guds rikes sak, både i Austvatn og ellers i virksomheten i Odalen.

Slåstad kreds

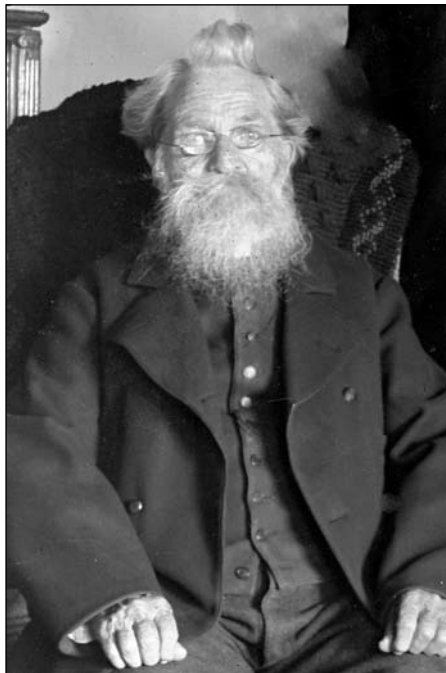
Slåstad blev fra 1906 egen kreds. Der har gjennom årene gått flere vekkelser over stedet. Sist var det mange unge som blev frelst. Det var i 1940 og årene utover. Avdøde Adolf Johnsrud var en rekke år leder for venneflokkene der ute. Adolf Johnsrud var en meget begavet mann. Klokskap og omtenkksomhet preget alt hvad han foretok sig. Det var stor sorg blant vennene når Adolf Johnsrud døde. Alle minnes ham med stor takk for alt han var og for alt han gjorde den tid han gikk ut og inn blant venneflokk-

ken i Slåstad. Siden Adolf Johnsrud døde er vel Aug. Rønningen som er hyrde og tilsynsmann for menigheten i Slåstad.

Fjell kreds

Fjell kreds er vel antagelig det sted i Nord-Odal hvor det lengst har vært virksomhet. Da brødrene Erik og Amund Njust for lang tid tilbake kom fra Sør-Odal og bosatte sig på Fjeld, hadde de også kristendom og virketrang med sig. Særlig var dette tilfelle med Erik. Brødrene Njust tilhørte den Hammerske frimenighet og hadde meldt sig ut av statskirken. Dette var også tilfelle med mange av de troende både i Sand og Mo.

I syd-stuen på Fjeld var det i den tid tilholdsted for de få vidner som dengang reiste herover. Erik Njust

Erik Njust.

ordnet da med møter til disse rundt om i bygden og det kan vel sies at han for en stor del var den ledende både i Sand og Mo.

Engang i 1880 tallet bygde han så bedehuset Kildal. Dette huset blev således sentrum for virksomheten her. Når man studerer dette husets arkitektur forstår man nok for en del at Erik Njust hadde mange og store fremtidstanker med sit storslagne byggverk. Imidlertid døde Erik helt plutselig bare noen og seksti år gammel.

Nu blev det Amund sammen med sin brorsønn Adolf Njust som tok fatt med virksomheten. De fortsatte i det samme spor som Erik hadde gjort. Adolf var en klok, rolig og stø mann, som hadde alles aktelse og respekt. Amund Njust døde i 1911, gammel og mett av dage. Adolf døde i eller omkring 1930 tallet.

Når vennene Njust blev borte, så markeredes dette på mange måter i Fjell.

I sydstuen bodde jo alle predikantene. All ved til Kildal kom fra Fjeld. Mange, mange andre ting kunne nevnes i denne forbindelse, men dette får være nok.

I Fjell levde også en annen mann og som i denne tid hadde stor betydning for det kristelige liv her og det var Søren Eier. Han var en mann som alle både små og store så opp til med ærbødighet og agtelse. Han var i sin tid far og rådgiver for alle. Skulle en vanskelig sak avgjøres, blev altid først Søren Eier spurget til råds. Hans vidnesbyrd i venneflokket var tunge og vel gjennomtenkt og blev tillagt stor oppmerksomhet.

Hans hustru Anne var også en from og gudhengiven kvinne. Både Søren og hans hustru har nu i mange år hvilt i sine graver på Mo kirkegård. Av andre som under denne første tid var aktive her i Fjell kan nevnes: Finn og Jakob Skolbekken, Fredrik og Lina Skolbekken, Ole Skarnes og Ole Jakobsen Bunes, Hans Finn-

Erik Njust bygget Kildal som bedehus på 1880-tallet.

sen Sæthren, Lars Orbråten , Maria og Arnt Andersen Orbråten, Eline Dyrhagen, Anna Snekkerlien, Anne Gravlien. Enda kunde vel noen flere nevnes, men disse var av den gamle garde og vel av de første troende som var med her i Fjell. Alle disse er nu for lenge siden gått hjem til hvilen hjemme hos Gud.

En til må jeg også nevne: Nils Møller. Han var med en lang tid her i virksomheten. Han var egentlig fra Sand, men flyttet i sin tid over til Mo og drev skreddervirksomhet her. Møller var en meget klart tenkende mann, men kanskje på mange måter litt egen. Han var i hvert fall en tid meget virksom og talte til oppbyggelse og hadde også i mange år søndagsskole her på Kildal. Han døde for ... år siden, noen og 70 år gammel. Disse som her er nevnt, husker Jeg fra min første tid her. Jeg minnes deres vidnesbyrd og deres bønner og takker i dag Gud for hva de fik være, både for mig og de andre av sine samtidige den tid de vandret iblandt oss. De hviler nu fra sit arbeide, men deres gjerninger følger med dem. Vi lyser fred over deres minne.

En ny tid

Som tidligere nevnt, var det fra gammel tid ingen foreninger her i Mo. Det var først i år 1906 at Løfsgård tok initiativet for å få stiftet indremisjoneforeninger både i Sand og Mo. I Sand blev hele Sand en forening og er det enda. Her i Mo blev foreningene stiftet kredsvis. Samtidig blev Odals fellesforening stiftet.

Formannen i de enkelte foreninger dannet styret i fellesforeningen. Hen-

sigten med fellesf. var at man gjenom denne skulle få en mer jevn og ordnet virksomhet over hele linjen. Løfsgård blev da fellesf. formann og gjennom ham og fellesf. styre blev predikantene kaldt og Løfsgård ordnet så med deres reiseruter rundt om i kredsene. En utmerket måte var dette og vel overtenkt av stifteren.

Løfsgård var fellesf. formann helt fra stiftelsen 1906 til 1930, da sviktende helbred gjorde at han måtte frasi sig dette hverv. Fra 1930 til 1948 var undertegnede formann. Fra 1948 og videre er det Aug. Rønningen som er formann. Jeg var fellesf. første kaldte predikant. Jeg husker ikke nu hvor lang tid Jeg hadde stillingen denne gang. Men Jeg har jo hele tiden siden både som fast og ikke fast virket innen fellesf. område. Mange andre fra forskjellige organisasjoner har gjennom årene virket innen fellesf.

Vi kunne nevne : Joh. Z. Glad , Joh. Ruud , Kand. theol Andr . Mjåvatn , Kand. theol Michalsen , Rasmus Aurdal , Thorleif Holm Glad , En Fredriksen , John Kristensen , Hans Lindal , Thorvald Kristiansen (skogens profet) , Jacob Borgen, Albert Andersen emissær Andersen, Andr. Sande, Annar Foseid med mange flere. Jeg kan ikke huske navnene på dem alle. Men disse som her er nevnt er til dels fra frimisjonen, Kinamisjonen og fra statskirken. Fellesforeningen har altså ikke vært smidige ved valg av sine predikanter. Ved siden av disse har mange fra Hamar kreds reist gjennom bygden.

Dertil kommer så besøkene fra Santalmisjonen, Det Norske Misjons-selskap, Sjømannsmisjonen og flere

andre organisasjoner som har gjestet Odalen.

Fellesforeningen fungerte godt i mange år, helt til på slutten av Løfsgårds funksjonstid. Da begynte det å knirke enkelte steder.

Sand kom engang i 30 årene og ba om å bli utmeldt. Likeså Fjell og Knapper. Orsaken til dette var igrunn ikke noe reallt. Det kan vel nærmest betegnes som noe av yderst liten betydning. Imidlertid var det ikke så lenge førend både Knapper og Fjell igjen meldte sig inn. Sand derimot stå fremdeles utenom. De foreninger som fremdeles tilhører fellesf.: Fjell , Knapper , Garvik , Austvatn og Slåstad.

Som tidligere nevnt var det ved 100 årsskiftet bare et bedehus her i Mo og det var Kildal. I 1912 blev så Elim bygget. I 1916 sendte Jeg en skrivelse til fellesf. styre med spørsmål om styret kunne få til å få bygget bedehus i Austvatn og Slåstad kredser. Styret tok dette til grundig overveielse. Resultatet blev at der besluttetdes å bygge bedehuser i begge disse kredser. Det første som blev reist var bedehuset Betania i Slåstad. Arne Løfsgård og Gunder Rønningshaugen stilte sig som kautsjon for materialene m. m. En gammel bygning som sto i Kvernstuen tilhørende Amund Hågenrud blev kjøpt. Ved å sprinkle attåt denne blev det til et meget vakkert Guds hus. Huset sto ferdig til julen 1918. Annen juledag blev så huset innviet av sokneprest Joh. M. Wisløff. Tilstede var også skolebestyrer John Kristensen. Det var en kald dag. Sirca 40 –kulde. Men på trass av kulde møtte der en masse mennesker.

Salem blev reist året efter altså 1919.

Huset var ferdig til indvielse juledag 1919. Også da var det sogneprest Joh. M. Wisløff som foretok indvielsen. De var for anledningen en masse mennesker samlet.

Det kan bemerkes at begge disse husene var oppført av Adolf Johnsrud og Aug. Rønningen.

Så hadde da både Slåstad og Austvatn hvert sitt prektige bedehus. Betania kostet langt henimot en 20.000 kr. Salem omkring 22.000 kr. I Slåstad fik vennene ved basarer og andre tilstillinger ned gjelden betraktlig allerede i første årene. I Austvatn derimot blev der igrunn intet særlig gjort i den retting. Grunden var vel den at alle tenkte at O. Knudsen skulle betale huset. Han blev flere ganger bedt om dette , men hvær gang gav han slikt svar at det kunne tydes til både et og annet. Imidlertid gikk tiden og en vakker dag døde O. Knudsen og intet var gjort fra side til betaling for huset. Gjelden hadde nu økt til kr. 25.000. Der kom brev til Løfsgård fra banken om at hvis der nu ikke blev gjort noe ved gjelden, ville huset bli solgt ved tvang. Nu var gode råd dyre. Alle mente jo at O. Knudsen hadde ment å betale huset, men blev medens han levde, likesom ikke ferdig til å ordne med dette. I sakens anledning blev så Marcus Østvand og Jeg valgte til å reise til Oslo for å underhandle med boets advokat og O. Knudsens brødre om av boets midler få disse 25.000 kr.

Begge hans brødre sa at de var helt sikre på at deres bror hadde ment å betale huset. Vi fik også et slags løfte om at saken skulle bli ordnet, men dette blev jo ikke skrevet bare en

mundtlig avtale. Den var vist forandret før en Marcus og Jeg var kommet hjem til Odalen.

Imidlertid hanglet det og gikk. Antagelig gikk Løfsgård i bønn for huset i banken. Løfsgård fikk imidlertid en del med boet å bestille. Da alle arvingene og andre utgifter var dekket, så var det enda noen og førti tusen som kunne anvendes til andre formål etter A. Løfsgårds anvisning. Løfsgård spurte da boets bestyrer og O. Knudsens brødre om det kunne la sig gjøre å dekke gjelden på Salem av disse midler. Dette blev innvilget. Videre fikk han utvirket at gjelden på Betania blev betalt. Det var cirka 8.000 kr. Han fikk også av samme midler kr. 1.000 til de tre bedehusene: Betania, Salem og Kildal som et urørlig fond. Bare rentene kan benyttes. Så var denne store vanskelighet overvunnet. Alle tre bedehusene sto der gjeldsfrie. Hvordan det egentlig forholdt sig med betaling av gjelden på disse tre bedehusene er det ikke mange som vet. Vi har ofte hørt det sagt at det er O. Knudsen som har betalt bedehuset Salem. Dette er både sandt og ikke sandt. Det er riktig at det er av O. Knudsen penger at bedehuset er betalt, men hadde ikke Løfsgård som den kloke og indflydelsesrike mann som han var, fått ordnet dette på den måten som her er anført, hadde nok bedehuset Salem i dag vært på andre hender. Løfsgård sørget også for å få utskrevet papirer og tinglest dem. I disse heter det blant annet at bedehusene Salem og Betania er fellesforeningens eiendom. Styret for disse er fellesf. styre. De er overlatt til de stedlige foreninger til bruk. En para-

graf lyder slik: Hvis fellesforeningene skulle bli oppløst, tilfaller bedehusene den stedelige indremisjonsforening.

Vi indremisjonsfolk forstår av hva her er nevnt, hva vi skylder avdøde broder Løfsgård for hvad han var og for hvad han gjorde for Guds rikes sak i Nord-Odal. Det har vært bare en Arne Løfsgård og der kommer vanskelig noen som tilnærmelsesvis får nåde til å utrette hva han gjorde. Egentlig fikk han utakk til lønn. Det blev et stort tomrum efter han iblandt oss. Vi vil takke Gud for hvad han brukte ham til den tid han stod ved roret for den kristelige virksomhet her i bygden og langt utenom sin bygds grenser. For mig var han mer en noen annen av mine bekjenskaper har vært. Jeg minns ham med takk for alt.

Tilbakeblikk

Hvor lang tid tilbake mann må gå siden de første år herrrens vidner reiste gjennom Odalen kan Jeg ikke skrive noe om. Imidlertid vet Jeg at for lang tid tilbake reiste det noen brødre gjennom bygden her, de kaldes for «Kasaguttene». Det var 3 brødre fra en av Østfold bygdene som alle tre var predikanter. De var efter sigende svært loviske i sin forkyndelse. Noen har fortalt at de prekte lov, død og dom så folk stupte rett ned i golvet.

En Andersen fra Eidsvoll skal ha virket ganske mye herover. I slutten av det forrige århundrede og også inn i 1900 tallet virket en Andreas Hoem meget herover.

Også Ole Johnsen fra Aurskog har gjennom årene færdes meget her i bygden. Det er sikkert mange flere også som ikke Jeg har noe bekjenskap

til som har sådd livets sæd herover. Det er altså utsådd en masse Gudsord her i bygden både av leg og lærd. Vi vil tro at det ikke har vært forgieves, men at noe av dette vil gi 100 fold på den store dag.

Av store gjennomgripende vekkelser kan ikke nevnes noen. Men enkelte har da gjennom årene blit frelste. I 1929 virket Th. H. Glad her en tid. Da så det virkelig ut som skarer av unge og eldre hadde tatt standpunkt for den herre Jesus. Men det viste sig snart at det bare var en bevegelse ikke vekkelse. Jeg vet ikke om det i dag finnes noen igjen av alle dem som da vidnet og bad på møtene. I 1916 var det en gild tid over Mo. Særskildt var det i Fjell en fin tid blant ungdommen. Kildal var flere år utover full av ungdom og hadde den gang sjansene blit utnyttet hadde vel resultatene blit større en de blev.

Det var i denne tid Ole O. Sandberg blev frelst. Det var en stor seier for Guds rike. Hva han har vært for Guds rike i Mo skal vel bare den store dag utvise. Han har hele tiden vært en av de bærende krefter her i kredsen.

Ja, hermed slutter mine nedtegnelser. Det hele er så ufuldkommet. Hadde Jeg kunnet gjort det bedre, så skulle Jeg virkelig ha gjort det. Men hvad Jeg her har skrevet kan vel være en eller annen av herrens venner til lidt orientering om de tider som er tilbakelagt.

Jeg har så ofte snakket med den yngre generasjon om både et og annet fra gamle dager. Det er ofte jeg har hørt sagt: «Dette har Jeg aldri hørt før». Det er nu meningen at dette dokument skal vedlegges fellesf. arkiv. Jeg vil be

om at dette kan bli lest og kjendt av slegter som kommer når Jeg ikke er mer. Jeg vil så lenge Jeg lever be om at herren vil la veder bevegelsens tråder komme over mine gamle virkefelter over Odalsbygdene.

Jeg er nu snart ferdig med mit virke. Min livsdag den heller, min sol går snart ned. Når jeg ser tilbake på mit liv og al prekinga, så føler Jeg at Es. 49,4 passer så godt på mig. Disse ord kan godt skrives på min gravstein, om Jeg får noen.

Kildal 20/3 – 50

C. A. Jernberg

Da freden kom

Om ettermiddagen den 7. mai 1945 gikk meldinga om at Tyskland hadde kapitulert. Når var det endelig fred! Da gikk det norske flagget til topps på alle flaggstenger i hele bygda. Det var forbudt å flagge under de tunge åra med tysk okkupasjon og terror velde. Men hva skulle skje nå? Blant annet var det viktig at norske styremakter kunne sørge for ro og orden i landet.

Alt i 1942 ble de såkalte hjemmestyrkene organisert under organisasjonen MIL.ORG. Hjemmestyrkene i Odalen ble ledet av legen Olaf T. Mes-selt på Borgen. Han hadde dekknavnet «Ragnvald». Leiv Dyrhaug, «David», var nestkommanderende.

I Nord-Odal besto styrken av flere grupper som fikk sluppet ned våpen og forsyninger fra engelske fly under krigen. Slippene ble gjømt i skogen, og mannskapene fikk våpen-trening. På hvilerommet på mølla ved Sandsfos-sen fikk mannskapene lære å plukke fra hverandre maskingevær, fortalte Tormod Delbekk en gang.

Den 8.mai kl 05.35 gikk det ut ei radiomelding en ordre om at alle hjemmestyrker med våpen skulle mobiliseres og møte på sine mobili-seringsplasser. Styrkene skulle holde seg skjult og vente på nærmere ordre. Den gikk for øvrig ut på å besette lensmannskontorer og politistasjoner, NS-kontorer og NS-arkiver samt ar-restere nazister.

Det fantes flere grupper av hjem-

mestyrkene i Nord-Odal. De sto under ledelse av lærer Leiv Dyrhaug. Det var ei gruppe i Mo og to i Sand. Den såkalt «Hjemmefronten» var militære styrker som kunne settes inn dersom det skulle oppstå tysk motstand. Styrkene hadde ikke vanlige uniformer, men som tegn på sin militære «status», hadde alle på seg et armbind med et norsk flagg.

En av de få gjenlevende som del-tok i hjemmefronten i Mo er Reidar Fosshaug (86). Han forteller at mann-skapene fikk beskjed om å møte på Kjølstua på Eierkjølen om ettermid-dagen den 8. mai. Leder for denne gruppa var Olav Finsrud. Mens de var der, sang alle «*No er det i Noreg atter ein dag*». Verset er skrevet ned med blyant, og alle deltakerne har underskrevet arket. Dette var nok en stor stund for mannskapene. På Fjellskoia fikk alle utdelt våpen, og de fikk beskjed om å stille og innkvartere seg på Ungdomslokalet i Mo.

Deres første, og kanskje mest ube-hagelig oppdrag var å arresterere na-zistene i bygda. Utover dette forekom det ingen dramatiske episoder. Mange av nasistene ble sittende i varetekt helt fram til saken deres kom for retten.

Troppen i Mo besto av Oddmund Eier, Bjarne Kirkemo, Arne Haagenrud, Knut Haagenrud, Reidar Fosshaug, Johan Østli. Erling Skin-stad, Gunnar Engen, Klaus Knap-per, Alfred Stokke, Alfred Halden, Oskar Sandbæk, Otto Løvmo, Einar Vestby, Odd Finsrud, Olav Finsrud, Bjørn Jernberg, Ole J. Dammen, Nils

Haagenrud, Harry Jernberg, Ole Bakke, Knut Bekken, Fredrik Ødegård, Magnus Børnstadhaugen, Per Dalen, Ove Thoner, Ole Strand og Karsten Høegh.

I Sand var det to tropper; ledet av henholdsvis Tor Bråten og Olav Tillerås.

Kilder:

R. Halvorsen: MILORG I.D.12 1940- 45 Nordre Odalen Kulturminnelag: «Der er en bygd».

Div. arkivmateriale fra Internett. Opplysninger fra Reidar Fosshaug

Bildet er tatt ved Fjellskoia 5. eller 6. mai 1945. Dette er en del av hjemmefrontmannskapet fra Mo som var samlet der før frigjøringa. Første rekke f.v.: Alfred Stokke, Frdrrik Ødegård, Otto Løvmo, Alfred Halden, Klaus Knapper og Oskar Sandbekk. Andre rekke: Harry Jernberg, Asbjørn Fjeld, Erling Skinstad, Nils Haagenrud. Tredje rekke: Gunnar Engen, Knut Haagenrud, Johan Østli, Olav Finsrud og Bjørn Jernberg.

Olas bilder

Ola Erik Tangen har i år valgt ut to bilder fra feiringen av Sand Mannskors 25-årsjubileum på Trudvang i 1950. Øverst: Et oversiktsbilde fra salen. Under: Serveringsdamene. Fra venstre Dagny Stuen, Ingeborg Haugsmoen, Astrid Haugsmoen, Karoline Åbråten, Marie Sannerud, Ellen Østby, Gunvor Bakken, Alma Bentzen og Mathea Huken. Legg merke til de fine kaketinene!

Ansteensen og Aabel: «Høiagtede glædesspredere»

Hedemarkens Amtstidende, Kongsvinger, gjør i en artikkel fra 1919 et oppslag om herrene Torolf Ansteensen (1869-1949) og Hauk Aabel (1869-1961). Den første var en mangeårig, høyt respektert distriktslege i Nord-Odal, den andre en meget populær skuespiller med bosted Oslo.

Tilfeldigvis var disse to prominente personer like gamle og hadde følgelig samme bursdag: 21. april. Hedmark Amtstidende skriver følgende om 50-åringene:

«Hauk Aabel er kjendt i hvert norske hjem og langt utenfor landets grænser. Han er Norges ypperste komiker og publikums forgudede yndling. Han har spredt glæde og godt humør hvor han har færdedes, og der han ikke selv har naadd omkring, har hans muntre viser og kostelige historier gjennem utallige grammofoner lokket glæden og latteren frem hos gamle som unge.

Distriktslæge T. Ansteensens virke har været begrænset til en enkelt av

Av Sverre Eier

Norges bygder, men indenfor sit virkeomraade er ogsaa han elsket og høiagtet, har ogsaa han spredt glæde og nyt humør, nye kræfter og nyt livsmot omkring sig.

En skuespillers og en læges gjer-ning kan selvfølgelig ikke sidestilles, men de har dog berøringspunkter. En dygtig læge nøier sig ikke bare med at lappe sammen legemet. Det er ikke nok. Det er kanskje oftest viktigere at faa humøret, livsmotet, livsviljen stimulert. Og *der* har ogsaa skuespilleren, ikke mindst komikeren av Guds naade, sin store mission.

De har tat sin livsgjerning alvorlig, de har gaat op i den, de har ofret den sine evner og kræfter helt og udelt – de har lagt hele sin sjæl i at fylde det kald, liver har git dem...»

Det skal tilføyes at doktor Ansteensen sjelden ble benevnt med annet enn etternavn hos bygdefolket. Det hadde noe med respekt å gjøre. Hauk Aabel på sin side besøkte N-Odal flere ganger gjennom sitt vennskap med skuespillerkollega Harald Stormoen (1872-1937). Kanskje møttes de alle tre, en eller annen gang? Hvem vet...»